

ואמר הרה"ק מאפטא, עפ"י משל לאחד שהיה מחוסר פרנסה לא עלינו, ללכת ולקבץ במקומו שיתנו לו צדקה, והיה לו לבושה עד שהוכרח לעזוב ביתו ומקומו לילך למקומות שאין מכירין אותו, והלך ממקום למקום כמה וכמה שנים עד שבא למקום החוילה אשר שם הזהב כי שם הרים גדולים ומחצב הזהב וכל אבן יקרה נמצא שם, ובמדינה זו מונחים אבנים טובות הפקר בשווקים וברחובות כמו במדינותינו אבנים פשוטים שמונחים הפקר, ולכל אבן היקר משם (הם הדימאנטין וברילאנטין) אפילו הקטן שבקטנים מהם אין לה שיעור וערך כמה שזה במדינותינו.

אבל האיש הזה לא שם על לבו ולא הבין איכותם עד היכן הם יקרים, כי עלה בדעתו שהם אבנים פשוטים, רק ממה שראה בהם קצת שינוי במראיתם מהאבנים שבמקומו הוטב בעיניו ולקח אמתחת קטנה ושם מעט אבנים קטנים באמתחתו כי היה בדעתו לשוב לביתו למקומו. וגם במדינה זו הנזכרת אשר שם האבנים הטובות עושים לבגדים כפתורים מהאבנים הטובות היקרים שבהם, וגם האיש הזה כאשר נתעכב שם זמן רב עשה לו שם גם כן בגד אחד ועשו לו גם כן בגד עם כפתורים ההם, וחזר לביתו ממקום למקום עד שישבו לביתו, ותעה על הדרך איזה ימים ולא היה לו מה לאכול.

ופגע באחד והיה לו שק גדול מלא לחם רק שהיה תרמית, כי כל השק היה לחם מעופש ואינו ראוי לכלום, רק השק מלמעלה היה מכוסה בלחם יפה ולא היה ניכר לחם המעופש. ואמר האיש שיתן לו לחם לאכול כי היה רעב, ואמר לו מה תתן לי בעד כל השק לחם, אמר לו האיש אין לי כלום רק אבנים באמתחתי. וכן עשו, שהאיש הריק לו מאמתחתו האבנים הטובות ולקח בעדם השק עם הלחם המעופש.

כאשר בא לביתו יצאו לקראתו בני ביתו וילדיו והיה להם שמחה גדולה כי לא ראו אותו כל כך הרבה שנים ודימו בנפשם כי הביא להם מתנות גדולות והון רב, וכאשר ראו אצלו השק עם הלחם המעופש היה להם צער גדול וצעקו במר נפשם מה זה שהיית כך וכך שנים על הדרך והבאת לנו שק לחם מעופש שאינו ראוי לכלום.

ואחר איזה ימים, כאשר חיפשו באמתחתו מצאו עוד אבן אחת מהאבנים הטובות, שלא הריק כראוי כאשר החליף האבנים בעד הלחם המעופש, וגם ראו על בגדו הכפתורים מהאבנים הטובות שהיה תפור על הבגד, ולקחו בני ביתו האבן הטוב עם הבגד לשומו אצל סוחר גדול ומבין על אבנים טובים, ואמר להם שיתן בעדם עשרת אלפים אדומים, ושמחו שמחה גדולה כל בני ביתו. אבל האיש הזה התחיל לצעוק צעקה גדולה ומרה ותלש בשערו, אוי לי, וי לי, שהייתי במקום אבנים טובים והיקרים ההם, והייתי יכול ליקח כמה שרציתי ולא ידעתי איך יקרים הם בכאן, ועוד הוספתי חטא על פשע שנתתי מעט האבנים הטובים שהיה באמתחתי בעד הלחם המעופש שאינו ראוי לכלום, ובכה מאד והיה לו לצער גדול רחמנא ליצלן.

והנמשל מובן. הנשמה קודם שבאה לעולם הזה בעולם העליון אוכלת נהמא דכסופא, ובאה לעולם הזה ללמוד תורה הקדושה ולעשות מצוות ומעשים טובים שתהא אוכלת בשכרה, וכל מצוה ממצוות התורה ודרבנן אין לה שיעור וערך גודל שכרה [הדא הוא דכתיב (משלי ג) יקרה היא מפנינים וכל חפצך לא ישוו בה]] ועל זה אמרו חז"ל שכר מצוה בהאי עלמא ליכא, הפירוש שאין בנמצא בכל העולם הזה לשלם שכר בעד מצוה אחת. והחכם עיניו בראשו אינו מאבד זמנו לבטל רק בתורה ומצוות ומעשים טובים ואפילו במשא ומתן הוא עושה לקיום התורה והמצוות בכל דרכיך דעהו. אבל הכסיל בחושך הולך ומאבד ימיו לבטלה ומדבר דברים בטלים כל היום, ולא די לו כל היום, אפילו בשעת התפלה ובחזרת הש"ץ השמונה עשרה אשר כל אמן שעונה אין לה שיעור וערך גודל שכרה והמדבר דברים בטלים העונש גדול מאוד.

וזהו פירוש המדרש והיה עקב תשמעון, ופירש רש"י אם המצוות קלות שאדם דש בעקביו תשמעון, וכל המצוות שבידו לעשות ולא לדבר בשעת התפילה ולשמוע כל הברכה ולענות אמן, וקלים הם בידו לקיים בכל יום, ומשולים הם לאבנים טובים שמונחים הפקר ואינו רוצה לקבלם, והוסיף עוד חטא על פשע ומדבר אז דברים בטלים המכוונים ללחם המעופש (אבל עם כל זה אין ישראל שלא יעשה מצוה, כמאמר חז"ל כפלח הרמון

שאינ כערכם ודוגמתם.

ומובא מהגאון הקדוש מווילנא זצ"ל, שקודם הסתלקותו תפס הציצית בידו, ואמר עלמא עלמא כמה יאות את וכמה שפירת את, שבעולם הזה בשביל איזה פרוטות אפשר לקנות ציצית וזוכים עי"ז ליהנות מזיו השכינה לעתיד, ובעולם העליון אי אפשר להרויח כלום אפי' אם יטרח מאה שנים שם להרויח איזה מצוה¹.

ועכשיו עוד הזמן והעת שבידינו לזכות ולתקן נפשינו, שלא יודע אנוש יומו, וישוב ויתחנן לה' כבן המתחטא לפני אביו שיזכהו לשוב לפניו בתשובה שלימה.

לאחר התחיה שיגיע לאלף השביעי בהתחדשות העולמות, בעת שהקדוש ברוך הוא יחדש עולמו, ישארו שם רק הצדיקים.

ודע כי כל זה שהבאתי עד כאן המה רק תענוגי עולם

ונגמור בטוב כל הפסוק, נושא משך הזרע, באם ששומע כל הברכות ועונה אמן אשר בעולם הזה נראה שהוא דבר קטן כמו הזריעה שזורעין בקרקע, אבל אחר כך בעולם העליון לעת פקודתו בא יבא ברנה נושא אלומותיו, נעשה מזה אלומות אלומות גדולים (ספר הפנים דף טו: אות לא).

ז) להעיר מדברי כ"ק אדמו"ר ה"צמח צדק" מליובאביץ זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע (נדפסו ב"קיצורים והערות" לספר לקוטי אמרים ריש עמוד מו) וכלשון הזה אמר הבעל שם טוב זי"ע, אפילו מלאך מיכאל הגדול שבמלאכים היה נותן כל עבודתו והשגתו באלקות אפילו רק עבור מצות ציצית אחת מד' ציציות שיש לכל א' מישראל, כי השגת מיכאל הוא בחי' שבאה בהשתלשלות בעולם הבריאה, שהוא בחי' גבול, משא"כ בחי' הציצית הן בחי' שער רישי' כעמר נקי, שהוא בחי' המשכת אוא"ס ב"ה שלמע' מהשתל', וכן כיוצא בזה בכל המצות, עד כאן לשונו, עיי"ש בארוכה.

**לאחר התחיה שיגיע לאלף השביעי בהתחדשות
העולמות, בעת שהקדוש ברוך הוא יחדש עולמו,
ישארו שם רק הצדיקים.**

ודע כי כל זה שהבאתי עד כאן המה רק תענוגי עולם
הנשמות הנקרא עולם העתיד, כי עיקר תענוגי עולם הבא
נקרא לאחר התחיה שיתענג הגוף והנפש ביחד, כמובא להלן
ברצות ה', וכאשר מביא על זה רבינו בעל הרמב"ן ז"ל ראיות
ברורות בספרו הק' שער הגמול, שעולם הבא נקרא אחר
התחיה, עיין שם באריכות, ואחר כך לאחר התחיה שיגיעו
לאלף השביעי בהתחדשות העולמות, בעת שהקדוש ברוך הוא
יחדש עולמו, ישארו שם רק הצדיקים, ואשר שבו בתשובה
שלימה לפניו יתברך, בכל ליבם ונפשם. הרחמן הוא יזכנו
להיות מעבדיו ועושי רצונו עד עולם, אמן כן יהי רצון אמן
ואמן.

**איך אפשר לזכות לגן עדן ולא יצטרך לבוא
עוד הפעם בגלגול**

מובא בספר דורשי ה' לפרש הפסוק (תהלים י"ט, ח') **תורת
ה' תמימה משיבת נפש**, פי' אם רוצה האדם שהתורה
תהי' אצלו בתמימות ושליו ויקיים את כולה כראוי ולא
יצטרך להתגלגל, אז **משיבת נפש**, יראה להשיב נפשות
אחרים, דהיינו שיאהב את כל ישראל וידאוג עבורם כמו
שדואג לעצמו, ולכן נאמר **נפש** לשון יחיד, כמו שכתב רש"י
בפרשת ויגש דביעקב כתיב נפש על שם שישראל עובדים לאי
אחד, וזהו **משיבת נפש**, שיהי' באחדות עם כל אחד ואחד
מישראל.

וכעין זה מובא בשם הגאון הקדוש המקובל בעל משנת
חסידים זי"ע בספרו חושב מחשבות על פסוק הנ"ל,
תורת ה' תמימה, בשביל שתורת ה' צריכה להיות תמימה,

לפיכך משיבת נפש, צריך האדם לבא בגלגול" עוד הפעם כדי להשלים מה שחיסר ממנה, כמ"ש בכתבי האר"י זלה"ה.

ח) ובספר ערבי נחל (פרשת שלח) כתב לבאר הפסוק (תהלים מ"ט) כסיל ובער יאבדו ועזבו לאחרים חילם, על פי מה דאיתא בזה"ק, ששאלו לרשב"י, נשמות המגולגלות עבור שלא השלימו חוקם ומתגלגלים כמה פעמים, אותם גופים ראשונים מה יהי' בהם לתחיית המתים. והנה יש דעה שניצוצי הנשמה מתחלפים לכל הגופים הללו וכולם עומדים בתחיית המתים. אבל האמת, דגוף אחרון לבד שהשלים חוקו הוא עומד לתחיית המתים, וגופות הראשונים נאבדו. וכל מצוות שעשו גופות הראשונים, יורש זה הגוף האחרון. והקדמונים הנביאים ובעלי רוה"ק בראותם זה תסמר שערותם מגודל הרחמנות על גופות הראשונים שהמה נאבדים לגמרי, ועל זה אמר הכתוב כסיל ובער יאבדו ועזבו לאחרים חילם, היינו שכר המצוה שעשו גופות הראשונים יורש הגוף האחרון הלוה.

וכתב עוד שם, ביאור הפסוק (קהלת א') הולך אל דרום כו', על פי משארז"ל הרוצה להחכים ידרים, להעשיר יצפין, שהחכמה בדרום והעושר בצפון. והנה האדם נברא בשביל החכמה ללמוד ולעשות, ואח"כ הוא מבקש ומסבב לעשירות יומם ולילה לא ינוח, ואינו משלים עי"ז חוקו וחיובו בזה העולם, מוכרחת הנשמה להתגלגל. ולזה אמר הולך אל דרום, ר"ל הנשמה הולך לזה העולם בשביל דרום, דהיינו חכמה, והוא אינו עושה כן אלא סובב אל צפון, ולזה אמר ועל סביבותיו, ר"ל על ידי סביבותיו אלו שסובב תדיר לעשירות, שב הרוח, שמוכרחת נשמתו להתגלגל, ע"כ.

בספר "אורות מרדכי" מובא מעשה נורא מה שחסיד אחד סיפר שהי' נוכח פעם אחת בעת שנכנסו לחדרו של רבנו לאחר ההדלקה כל הקהל הקדוש הי' נדחק להכנס אל הקודש פנימה, לחדרו של רבינו, בין האנשים היו הרבה שבאו עם כלי זמר כגון כנורות ותופים והי' מזמרים לכבוד היום, אח"כ נחלקו לשני שורות ארוכות ורבינו הי' רץ באמצע, הלך ושוב, והי' מפום לעצמו בתנועות נוראות באימה ופחד, בזה"ל: **פינצטער און ביטער**

איז דער מענטש וואס ער זינדיקט קעגן דעם הייליקן בורא, וואויל איז דעם מענטש וואס ער טוט תשובה צום הייליקן בורא נאר מיט דעם גוף נאר מיט דעם גוף (=מר וחושך היא לאיש אשר חטא נגד הבורא אשרי האיש אשר ישוב לפני הבורא רק בגוף זה רק בגוף זה).

אימה ופחד גדול נפל על כל הקהל שהי' נוכח שם וכולם נתעוררו בהרהור תשובה כמו ביום הכפורים, וכולם פרצו בבכיות נוראות מגודל התשובה ולבבם הנשבר.

ובספר לב שמח מהרב הצדיק הקדוש מאלעסק זצוק"ל (פרשת מקץ) כתב שהמגיד אמר להב"י שכולם יעמדו באורות מצוות שעשו, רק שזה הגוף שנשלם על ידו הוא יהי' הרועה, והם יתנהגו על ידו כמו הצאן ע"י הרועה, ע"ש.

ובספר טעמי המנהגים בקונטרס אחרון אות תתרי"ח מביא, ובספר קרבן שבת כתב בשם קלף ישן הנקרא עטרת שלמה, וזה לשונו: והנה לפי דעת הזהר, שהאחרון מי שהשלים המצות הוא הזוכה בנשמה ומתלבשת בגופו. אבל כל הבאים אחריו סוברים, שכל הגופות יעמדו, והחכם הפרדס בראשם, ונותן טעם לדבר, כי אחרי שהנשמה דומה לנר, והנר יכול להדליק כמה נרות ואינו חסר מראשונה כלום, כך כל הנשמות האלו. ואומר אני, שזה לדעתי רמז לנו הכתוב סוד זה באמרו, נר ה' נשמת אדם חופש כל חדרי בטן, ר"ל אחרי שנר ה' נשמת אדם, מזה אתה יכול לידע שהוא חופש כל חדרי בטן, כל דייקא, ר"ל שהיו מקודם בכמה גופות, היא חופשת אותם לעתיד ומתלבשת בכולם אחרי שהיא דומה לנר כו'. ובודאי צ"ל כמ"ש בשם הפרדס, שכל הגופים יעמדו, והמגולגל נוטל אור מנשמה כפי חלק מצות שעשה, והשאר הוא נשאר לאיש הראשון, וכן כולם, ע"ש.

ובספר משכנות הרועים סי' ג' מביא מהגאון א' קדוש שעשה שאלות חלום על אשר על פי ד"ת חייב את הזכאי ממון הרבה, והשיבו לו שאבותיו של זה גזלו לאבותיו של הזכאי, על כן חשב השי"ת מחשבות לבל ידח ממנו נדח ואמרה התורה שתחזור הגזילה ליורשים.

ובספר אספקלריא המאירה (ויחי) כתב בשם הזוהר חדש שאחת מן השאלות לאדם בבואו לעוה"ב, אם יודע מגלגולו, ע"ש.

ובספר טעמי המצוות לרדב"ז סימן קכ"ט כתב שרבינו יצחק בנו של הראב"ד ז"ל הי' מכיר בפני האדם אם הוא מן הנשמות החדשות או מן הישנות^ט.

ובספר דברי יחזקאל (שופטים) כתב בשם הרב הגאון הק' מו"ה נתן אדלער זלה"ה על פסוק לא יהי' כלי גבר על אשה ולא ילבש גבר שמלת אשה, מה ששינה הכתוב כאן ולא כתב לא תלבש אשה שמלת גבר כמ"ש אח"כ, כי ידוע מסה"ק מי שהוא הולך במחשבות של זנות חס ושלום הוא מתגלגל אח"כ באשה, על כן אמר הכתוב לא יהי' כלי גבר על אשה, כלי הוא לשון מחשבה, מלשון נכליהם או מלשון ויתנכלו, שלא יהיו מחשבותיו של גבר על אשה, על ידי זה ינצל ולא ילבש גבר שמלת אשה, שלא יצטרך להתגלגל באשה.

ובשלחן ערוך האריז"ל כתב, האדם כשחייב גלגול ומת ונולד לו בן אחר מיתתו, הוא מתגלגל באותו בן. וזה שנקרא אביי, על שם אביו שנתגלגל בו. וזה שכתוב אשר בכ' ירוחם יתום, שר"ת אביי, שהי' יתום, עכ"ל.

(ט) ובספר שם הגדולים להגאון הקדוש מוהר"ר חיד"א צוק"ל (אות א') כתב, שרבינו יצחק בן הראב"ד דהגם שהי' סגי נהור הי' מכיר באדם בגלגוליו, והי' מרגיש בהרגשת האויר, לומר זה חי וזה מת, והי' גדול בתפלתו כרבי חנינא בן דוסא, כמ"ש הרב יש"ר בס' מצרף לחכמה דף ט"ו.

ובספר אור צדיקים כתב שסיפר תלמיד של האריז"ל ה"ה החכם ר' גדלי' הלוי ז"ל, שבימי האריז"ל בכל ערב שבת היו הולכים חוץ לעיר לקבל את השבת, וראה פעם אחת על בית החיים של צפת חיילות נשמות שעלו מן הקברות לעלות למעלה לגן עדן העליון, וכן להיפך, ראה רבי רבבות נשמות שירדו כנגדן, ואלו הן הנשמות היתירות הנתוספות לישראל בשבת, ומתוך רוב

וכתב בספר ישמח משה (נח) בשם ספרי חכמי אמת, דאף דנשמה המגולגלת באדם אינה יודעת ואינה זוכרת כלל בהיותה בגוף האדם למה היא באה ולמי היתה בגלגול הקודם, אבל הנשמה המגולגלת בבעלי חיים שאינם מדברים, יודעת וזוכרת משל מי היא ואת אשר עיוותה ואת אשר נגזר עליה.

ובספר הגלגולים פרק י"ג כתב מה שכתב בשם ספר המגיד שמי שיש בידו להיטיב לעניים ולנדכאים או לאחד מישראל או שהוא עשיר והוא כילי, או שהוא בעל תורה ואינו רוצה ללמד לאחרים, כל אלו יתגלגלו בנשים'.

בלבול וערבוב הנשמות הוכרח לעצום עיניו, ואע"פ כן ראה כל הדברים בעינים סגורות.

וכן פעם אחת הלך האריז"ל ללמוד תורה עם תלמידיו בשדה, וראה שעל האילנות היו יושבות עליהן נשמות לאלפים ולרבבות, וכן סמוך לשם ה' נהר, וראה על כל פני המים היו שטות ונגרות נשמות לאלפים ולרבבות, כיון שראה אותן, שאל להן מה טיבן, והשיבו לו ששמעו מקדושתו שיש כח בידו לתקן אותן, ושהן הנשמות שנדחו מחוץ לפרגוד, שלא עשו תשובה בימי חייהם בעולם הזה, והאריז"ל הבטיחן להעלותן בכל מה דאפשר.

(י) ובספר דבש לפי כתב וז"ל, דגלגול הוא לזכרים, כי הנקבות מקבלות עונשן לעוה"ב ובגיהנם, ולפעמים תתגלגל האשה בעבור בעלה, בסוד ויצאה אשתו עמו, ע"כ.

ובש"ע האריז"ל כתב, שאדם הבא פעם אחת לעולם הזה והי' חדש, ואז באה בת זוגו עמו כנודע, והנה כשבא הזמן שראוי לישא אשה, אז מזדמנת לו בת זוגו בלי שום טורח כלל ועיקר. אמנם אם חטא והוצרך להתגלגל עליו והוא מאותם שכתיב בהם ויצאה אשתו עמו שמגלגלים גם לבת זוגו פעם אחרת בעבורו, הנה האדם כזה, כאשר תבא לו אשה, לא תזדמן בת זוגו אליו אלא ע"י צער גדול וקטטות ומלחמות גדולות שיהי' לו קטרוגים, וזה נקרא זיווג שני.

ובספר יסוד האמונה בליקוטי קהלת פי' הפסוק "אדם אחד מאלף מצאתי ואשה בכל אלה לא מצאתי", על פי מה שכתב האריז"ל בספר הגלגולים שנשים אינן מגולגלות, בסוד הפסוק "הן כל אלה יפעל אל פעמים שלש עם גבר", וזה הפסוק נאמר על ענין גלגול הוא דוקא עם גבר ולא עם אשה. וכן כאן פירוש הפסוק הוא כך, ואשה בכל אלה, היינו בסוד הגלגול, בכל אלה יפעל אל וגו' לא מצאתי, שנשים אינן מגולגלות.

וזהו הענין שאומרים היתומים קדיש אחר הנפטר, דאין לשער גודל התועלת שיש לנשמת הנפטר ע"י אמירת הקדיש של היתומים.

וזה לשון ספר כל בו כתוב, טעם שאומרים קדיש, משום שפעם א' פגע רבי פלוני במת אחד שהי' מהלך ומקושש עצים ונושאן על כתפיו, אמר לו, בני, כל זה למה לך, אמר לו, רבי כה משפטי כל הימים להביא באשה של גיהנם להיות נידון^א. אמר לו, ואין מי יוכל להצילך מן הצער הגדול הזה.

ובספר דודאים בשדה (בהר) פירש בשם ספר עמק המלך, נוח לו לאדם שלא נברא משנברא, היינו שלא נברא יותר, משנברא כבר פעם אחת, שלא יתגלגל יותר.

כתב בספר מעבר יבק, דבעולם האמת יש להאיש שייכות עם אשתו הראשונה. ועי' בזה"ק (בראשית דף כ"א ע"ב), דאשה שנשאת לב' אנשים זה אחר זה, חוזרת לעתיד לבעלה הראשון. ועיין באוה"ח על התורה פסוק הפעם ילווה אישי אלי. וע"ע במדרש שמואל בפסוק נפלאות אהבתך כו', אביגיל בעוה"ז ומיכל לעוה"ב, עכ"ל.

(יא) הקדיש מועיל לשעתא ופלגא, ובשיווי ברכה סי' שע"ו כתב וז"ל, רבים נהגו לצוות לבניהם לומר ח' קדישים ביום, משום מ"ש בזה"ק דהקדיש מועיל לשעתא ופלגא, ולהכי יאמרו ח' קדישים להציל לי"ב שעות, אמנם רבינו מהרחס ושלוש זצ"ל גילה

אמר לו, אין מי שיצילנו אם לא שיאמר בני קדיש^{יב} או יפטיר בנביא לכבוד השם בעבורי. ואם יעשה זה, ידעתי כי זכותו

סודו שכוונת שעתא ופלגא אינו כפשוטו, אלא מדריגה בגיהנם שנקראת שעתא ופלגא.

יב) בספר קיצור של"ה (והמעשה ידוע שרמזו עלי' כל הפוסקים המדברים ממעלת אמירת קדיש אחר אב ואם נעיין דרכי משה ורמ"א יורה דעה סימן שע"ו, ומובא באריכות באור זרוע (הלכות שבת סימן נ'), ובס' מנורת המאור (נר א' כלל א' ח"ב פ"א) ושם מובא בשם מדרש תנחומא, והמעשה הי' בר"ע עם עוד כמה שינויים, ועיי"ע בספר מקדש מעט פרק ג', אות ג') מביא מהזהר חדש במדרש הנעלם מביא מעשה גדול ונורא בתלמיד חכם אחד שהי' הולך בהרי אררט ושמע קול צוחה קול מר שצוח וי וי, עד שראה אדם אחד, ושאלו מן את, וא"ל יהודי חייבא נר"ל רשע] אנא ודנין אותי זה כמה שנים על עבירות גדולות שעשיתי בעודני בחיים, ושאלו מה שמו והשיב ששמו לא נודע לו, כי הרשעים שוכחים שמם, על דרך שם רשעים ירקב, אבל מ"מ הודיע לו מקום מושבו שהי' בגליל העליון, בעיר פלוני, ושם אשתו. והלך אותו החכם לעירו ושאל אחריו, והשיבו איך שהי' רשע גמור שלא הניח עבירה שלא עבר, ובן קטן הניח אחריו והוא ג"כ רשע כאביו, ולקח אותו החכם בנו עמו לביתו ורצה ללמוד עמו א' ב', ולא הי' רוצה לקבל, והתענה אותו החכם ג' פעמים מ' יום והתפלל עד שהי' הנער מתחיל לקבל. והלך הנער ממדריגה למדריגה עד שהלך וגדל בתורה עד שנסמך.

אח"כ בא אותו אביו של הנער בחלום לאותו החכם, ופניו הבהיקו מאד כשמש בצהרים בתקופת תמוז, מזיו השכינה שזרח עליו. וחרד החכם ההוא מאד, ואמר מי אתה, ואמר לי' אשריך מה טוב חלקך ומה טוב גורלך שזכיתני והבאתני לכל הכבוד הזה ע"י בני, כי ידעתי שהתענית ק"ך ימים הי' מועיל, אודות שעוונותי היו כ"כ גדולים, שבאו שדים ומלאכי חבלה והיו מכסין המוח של בני שלא לקבל, שלא יהי' לי זכות, כי לפעמים עוונות האבות גורמים שאין לבניהם לב להבין בתורה (ובאים) שדים ומניחים ידיהם על המוח שלא יקבל, אלא כאשר נהרגתי ע"י עכור"ם לא

תעמוד אלי ויגן בעדי. ויבא רבי פלוני ויגד זה לבנו של מת, ויעש ככל אשר אמר. לימים נגלה^ג המת אל החכם הנזכר פעם

המיתוני מיד אלא בחץ הכוני, והייתי עודני חי שני ימים ומכח יסורים גדולים הרהרתי בתשובה, כי היתה לי זכות כי כאשר הייתי משומד הצלתי איזה יהודים מהריגה. ועתה בכל פעם ופעם שעלה בני למעלה, היו מקילין בדיני, וכאשר הי' בני בר מצוה ועלה לתורה וקידש שמו של השי"ת ברבים ואמר ברכו את ה', העלוני מגיהנם, והי' הנקרא הבן ההוא הפקולי, ר"ל שגיהנם נקרא פלילה על דרך פקו פלילה. ור"ש הפקולי שסידר הברכות לפני ר"ג ביבנה הי' ממשפחתו, ע"כ. ממעשה הזה יכולים ללמוד, מה זה שהי' רשע גמור, מכל מקום הבן ע"י תורתו הצילו מגיהנם והכניסו לגן עדן, על אחת כמה וכמה מי שאינו כך ומגדל את בניו לת"ת, שיהי' לו זכות שאין לו שיעור וערך. עכ"ל.

(ג) ספר "האיש על החומה" חלק א' עמוד 345 מובא מעשה מהגה"צ ר' יוסף חיים זוננפלד זצ"ל, שאשה מכובדת ובעלת עסק מבוסס בעיר פרשבורג שבהונגרי', היתה נוהגת במשך שנים רבות להביא מידי פעם בפעם תרומה הגונה לישיבה, בתנאי שיגידו בישיבה קדיש תמידי לעילוי אותן נשמות גלמודות שאין מי שיגיד אחריהן קדיש, והישיבה העמידה בחור מיוחד שאמר קדיש לטובת נשמות אלו.

לימים הסתלק לעולמו בעלה של אותה אשה. ומכיוון שהוא ניהל את העסק ביחד איתה, פגעה פטירתו בעסק שנצטמק והלך עד שנסגר כליל. מצבה הכלכלי של האשה הלך והחמיר וברבות הימים נפל עלי' עול נוסף - כאשר הגיעו שתי בנותי' לפרקן, וכסף מנלן?

נשאה האשה את סבלה בדומי', קיבלה עלי' את הדין באומץ והשלימה עם גורלה. אולם על דבר אחד לא יכלה לוותר ולבה הי' מר עלי' ביותר והכאיב לה עד מאד, והיו ענין שמירת הקדיש שעלול להתבטל אחרי שהפסיקה את הקצבתה למטרה זו. במר נפשה עלתה להנהלת הישיבה ושטחה את בקשתה שהישיבה תאות להמשיך גם הלאה את שמירת הקדיש לעילוי נשמות גלמודות, עד שירחיב ה' גבולה ותחזור לתמוך בישיבה כמקודם.

נתרגשו מאד ראשי הישיבה מתום-לבה וצדקת-נפשה של אלמנה זו והבטיחה למלאת מבוקשה לשמור את אמירת הקדיש כמו עד כה. הבטחה זו מילאה את נפשה אושר אין קץ, וכשברק של אושר מנצנץ מעיני' הנוגות, נפרדה מראשי הישיבה ופנתה ללכת לדרכה. מעתה שוב לא העיק עלי' כל כך מצבה היא, ואפילו מצב שתי בנותי' שהגיעו כבר מזמן לפירקן. כי מרגע שענין הקדיש לנשמות הגלמודות הובטח לה, כמעט שלא חסר לה כלום בעולמו של הקב"ה. ובענין שתי בנותי' שמה מבטחה בה' אבי יתומים ודיין אלמנות. והוא הרחום וחנן יראה בוודאי בעונין של שתי בנותי', ויזמין להן את זיווגן ואת כל צרכיהן.

בצאתה לרחוב בא למולה יהודי ישיש בעל הדרת פנים נדירה, כשזקן צח כשלג יורד לו על פי מידותיו ובירכה לשלום. הופתעה האשה מהסברת הפנים הלבבית של הזקן הבלתי מוכר לה. הפתעתה גדלה שבעתיים בעת שהזקן התקרב אלי' ונכנס איתה בשיחה תוך התעניינות במצבה ובמצב בנותי'.

נאנחה האשה קשות ושטחה לפניו את מר גורלה ואת נפילתה מאיגרא רמא לשפל המדרגה, עד שאין לה האמצעים ההכרחיים להשיא את בנותי' הבוגרות. "מהו הסכום המשווער הדרוש לך, להוצאות נישואיהן של בנותיך?" שאל הזקן. "לשם מה חשוב לכב' לדעת, למאי נפקא מינה?" השיבה האשה בתמהון ונקבה בסכום המשווער. שלף הזקן גליון נייר ורשם הוראה לבנק המקומי לשלם לאשה את הסכום שנקבה. אולם בטרם שם את חתימתו, הביע משאלתו, שהיות ומדובר בסכום רציני מאד, רצוי שתהא חתימתו בנוכחות עדים שיראו במו עיניהם כשהוא חותם אישית על ההמחאה, ויאשרו זאת בחתימת ידם.

נרגשת ומופתעת ממה שהתרחש, עלתה לאולם הישיבה ובקשה משני בחורים להילוות אלי'. משראה אותם הזקן, הציע להם שיתבוננו איך שהוא שם את חתימתו על הוראת התשלום. וליתר בטחון ביקש מהם פיסת נייר ורשם עלי' את חתימתו למזכרת ולדוגמא. במוסרו את ההמחאה על הסכום הנכבד לידי האשה, הורה לה שתלך לפדות את ההמחאה למחרת בבוקר.

כל הענין נראה לאשה ההמומה תמוה ומוזר. מה ראה הזקן הזר הבלתי מוכר להסביר לה פנים כל-כך ולהראות רוחב לב כזה, עד כדי כיסוי הוצאות השאת שתי בנותי. אף על פי כן נודרזה למחרת לסור אל הבנק ובלב פועם ניסתה את מזלה.

כשבחן פקיד הבנק את ההמחאה, תקע בזה ובאשה מבט תוהה, מסתכל פעם ופעמיים וכלו נבוך ומשתאה. תוך הבעת סימני המבוכה ביקש מהאשה להמתין, והוא נכנס עם ההמחאה למנהל הבנק שהי' גם בעליו. וכאן התרחש משהו דרמטי ביותר: כשראה מנהל הבנק את ההמחאה, צנח מכסאו והתעלף...

בבאנק קמה מהומה, הפקידים שמעו על המתרחש, הכניסו מיד את האשה לחדר צדדי והפקידו עלי' שומר לבל תתחמק, תוך חשד שהי' כאן ענין עם מעשה מרמה.

אחרי ששבה רוחו של מנהל הבנק ביקש לראות את האשה שהגישה את ההמחאה לפרעון. בהכנסה שאלה בבהילות, אימתי וכיצד קיבלה את ההמחאה, "רק אתמול קיבלתיו מיהודי מכובד בעל הדרת פנים, וישנם אפילו שני בחורי ישיבה היכולים לשמש כעדים, שראו איך כותב ההוראה חתם על ההמחאה", ענתה האשה כמתנצלת.

"האם תוכלי לזהות את האיש אם אראה לך אותו בתמונה?" שאל המנהל.

"בוודאי אוזהה אותו ואין לי כל ספק שגם שני הבחורים יוכלו לזהות אותו", ענתה. הורה המנהל להביא לפניו את תמונת דיוקנו של אביו המנוח, וכשהוצגה התמונה בפני האשה, הצביעה ללא היסוס עליו כעל האיש שנתן לה את ההמחאה.

ציווה המנהל לפרוע את ההמחאה ושיחרר את האשה. אחרי שהאשה הלכה, סיפר המנהל לנוכחים את פשר הפרשה המוזרה שהתחוללה לנגד עיניהם.

האיש שמסר את ההמחאה לאשה, אינו אלא אביו שהלך לעולמו לפני עשר שנים. בלילה הקודם הופיע אביו בחלום ואמר לו בוז הלשון: "דע לך שמאז שסרת מדרך הישרה והתחנתנת עם נכרית והפסקת לשמור את הקדיש, לא מצאה נשמתי מנוחה. עד שבאה אשה אלמונית וציוותה להגיד קדיש לנשמות שאין

אחרת ואמר תנוח דעתך שהנחת דעתי", ועל זה פשט המנהג לומר בנו של מת קדיש בתרא, גם להפטיר בנביא.

אומרים קדיש אחריהן. זכותי עמדה לי שהקדיש הזה שאמר בשיבה לפי פקודת האשה גרם לי עילוי ונחת רוח לנשמותי. אשה זו תופיע מחר בבוקר בבנק שלך עם המחאה שמסרתי לה לכיסוי הוצאות נישואי שתי בנותי". כשקמתי בבוקר נפעם מהחלום, ספרתי לאשתי שלעה לכל הענין. אולם משהופיעה האשה עם ההמחאה נתאמת לי שאכן החלום אמת הי'.

וסיים מורנו מורנו (הרה"ג ר' יוסף חיים זוננפלד זצ"ל): "מי היו שני הבחורים? אני הקטן וחברי ר' יהודה גרינוואלד".

האיש עשה תשובה, אשתו נתגיירה כדן, וכו' להקים בית נאמן בישראל.

ידובספר אור ישראל להרב המגיד הקדוש מוהר"ר ישראל מקאזניץ זצוק"ל כתב על מה שכתוב בתיקונים דף ל"ה ע"א, ואית לון קטטה באינן מארי דגיהנם דנגונין ב'. שיש בני אדם שבחיהן יורדת הנשמה לגיהנם ונידון ואז בוערת האש בקרבו ומתקוטט עם כולם, ויש שהם בשלוח בחייהם, ולאחר מיתה נידונים שם.

בעזרת השם יתברך

פרק ו'

• תולדות •

בפרק הזה יבואר בעזהי"ת:

מי שעובר על מצות התורה, היראה
הרעה מכה אותו - כיון שאינו דבוק
ביראת ה' נדבק ברעה - מי שאינו
עוסק ביראה נענש חס ושלום -
הנושא תפלין ואינו הגון, לא ינקה
- רשע לא יאריך ימים כצל אשר
איננו ירא מלפני האלקים -
כשהקדוש ברוך הוא רוצה להודיע
לאדם שאין לו עדיין יראה מפניו,
מגרה בו שר או מושל להפחידו
בסכנת נפשות או להזיק ממונו.

תוכן הענינים

של פרק ו'

- א. מי שעובר על מצות התורה, היראה הרעה מכה אותו..... י
- ב. מי שאינו עוסק בעשיית הטוב הפר יראת שמים והוא
מן הרשעים..... יא
- ג. הנושא תפלין ואינו הגון, לא ינקה, בגימטריא זה הוא
דין גיהנם..... יא
- ד. מי שאינו עוסק ביראה נענש חס ושלום..... יב
- ה. כיון שאינו דבוק ביראת ה' נדבק ברעה..... יב
- ו. רשע לא יאריך ימים כצל אשר איננו ירא מלפני
האלקים..... יב
- ז. כגמול ידיו יעשה לו בעונשים רעים ומרים..... כו
- ח. כשהקדוש ברוך הוא רוצה להודיע לאדם שאין לו
עדיין יראה מפניו, מגרה בו שר או מושל להפחידו
בסכנת נפשות או להזיק ממנו..... כז

פרק ו'

בפרק הזה נבאר בעזרת ה' משפטי הרשעים ועוברי רצונו יתברך חס ושלוש, בהיות שחלק גדול מהמון עם המה רודפי ההבל, ואלו אשר אין שום עבירה חוצץ בפניהם, לאחר שכבר פסקו תאותן מלמלאות רצון יצרם, ופסקו רבוי העסקים והרוחים, סוברים וחושבים בפתאות דעתם, מסכימים ואומרים כבר הוא הזמן שיגיע ביאת המשיח, בסברם שילכו לקראתו בתופים ובמחולות בעת התגלות מלכנו משיחנו, ושרים ומזמרים בשמחה "שיבנה בית המקדש במהרה בימינו" וחושבים כי בזה יזכו לביאת המשיח ולבנין בית המקדש ויזכו להנות מזיו השכינה, ולא ידעו, כי מי שלא טרח בערב שבת מה יאכל בשבת^א, לכן נביא בקצור מקצת

(א) עיין עבודה זרה דף ג' עמוד א'. ועיין בספר אהבת ה' על הפסוק (ועיין עוד בחובת הלבבות שער אהבת ה' מה שכתוב בזה) "בצאת ישראל ממצרים בית יעקב מעם לוועז, היתה יהודה לקדשו ישראל ממשלותיו" (קיד. א.ג.). צ"ב הקשר עם המזמור שלפניו שאומר בו "מקימי מעפר דל מאשפות ירים אביון". וג"כ הקשר עם הפסוק שלאחריו "היתה יהודה לקדשו".

ואפ"ל בהקדם פירוש האלשיך הק' בספרו רוממות א-ל, וז"ל: "הנה שלומי אמוני ישראל אשר היו במצרים כשבט לוי ודומיהם אשר לא למדו ממעשיהם ולא נטמעו בהם הלא הם יקראו בשם ישראל, אך אשר נטמעו ויתערבו בהם ועשו כמעשיהם יקראו בית יעקב וכו'".

אחד בעיר יכול לזכות את כל העיר

"כי אנכי בעלתי בכם ולקחתי אתכם אחד מעיר ושנים ממשפחה" (ירמי' ג, יד), אמר ריש לקיש דברים ככתבם וכו' (ועי' רש"י בד"ה דברים ככתבם - שלא ימלטו אלא אחד מעיר ושנים ממשפחה [שרק בודדים יגאלו, והשאר יאבדו]). אמר ליה רבי יוחנן: לא נחא לי' למרייהו דאמרת להו הכי, אלא, אחד מעיר

מזכה כל העיר כולה, ושנים ממשפחה מזכין כל המשפחה כולה וכו'. ועיין מהרש"א בח"א סנהדרין (ק"א ע"א) שר"י לשיטתו שלא יתמעטו אבל אחד מעיר מזכה כל העיר כו' כמ"ש באברהם שבזכותו ניצלת עיר צוער ושנים מזכים וכו' כמ"ש במשה ואהרן שבזכותם נבחרו כל שבט לוי לעם קדוש, עיי"ש. ועי' מהרש"א בח"א יומא (פ"ו ע"א) על הפסוק כי אנכי בעלתי וגו', שכולם יחזרו בתשובה ע"י שיעמיד הקב"ה מלך כהמן ומחזירן למוטב, עיי"ש.

ונקדים עוד מאמרם ז"ל סנהדרין (ק"א ע"א): "תניא רבי סימאי אומר: נאמר "ולקחתי אתכם לי לעם" ונאמר "והבאתי אתכם" מקיש יציאתן ממצרים לביאתן לארץ, מה ביאתן לארץ - שנים מששים ריבוא אף יציאתן ממצרים - שנים מששים ריבוא. אמר רבא וכן לימות המשיח, שנאמר (הושע ב, יז) "וענתה שמה כימי נעורי" וכיום עלותה מארץ מצרים", וכן מובא בספורנו עה"פ (דברים לב, כו) אמרתי אפאיהם אשביתה מאנוש וזכרם, וז"ל: אשאיר איזה פאה מהם, והמותר אכלה, כמו שאעשה באחרית הימים, אחרי שלא השגתי שלימותם לא במתן תורה, ולא בארץ ישראל, ולא בגלות, כאומרו (יואל ג, ה) כי בהר ציון ובירושלים תהי' פליטה כאשר אמר ה' "ובשרידים אשר ה' קורא" עכ"ל.

על ידי בעלי מסירת נפש כשבט לוי, וכנחשון בן עמינדב, וכפנחס, נזכה להיגאל תיכף ומיד

ובזה יובן המשך הפסוקים "מקימי מעפר דל", שהיו ישראל במצרים בתכלית השפלות עד שרק שניים ממש מאות אלף יצאו ממצרים, והשניים שזכו לצאת הי' בגלל המסירת נפש שלהם כשבט לוי שלא למדו ממעשיהם ולא נטמאו בהם, והם יקראו בשם ישראל, וזהו בצאת ישראל, ועל ידם זכו ג"כ לצאת בית יעקב מעם לוט, שבזכות הצדיקים שנקראים ישראל זכו גם הפשוטים בחינת יעקב לצאת ממצרים, וממשיך הכתוב, "היתה יהודה לקדשו", היינו כמבואר באלשיך שיהודה מסר נפשו במעשה תמר ועי"ז זכה נחשון בן עמינדב שקידש שם שמים ונכנס במים עד חוטמו ואמר הושיענו אלקים כי באו מים עד נפש, וכל ישראל נמשכו אחריו, ועל כן זכה שהיו ישראל ממשלותיו של יהודה שתהי' ממשלותיו בם, ואמר לקדשו, שיהודה היינו נשיא

יהודה נחשון בן עמינדב, הכניס קדושה בכלל ישראל, והגין עליהם בזכותו. ומה מובן דכל נשיא הגין על שבטו דוגמת נחשון בן עמידב, וזהו ישראל ממשלותיו, שהצדיקים שנקראים ישראל כמ"ש האלשיך הנ"ל, המה משלו בישראל בכח קדושתם והבן.

וישראל שבדור ההוא מסרו את נפשם להשי"ת כשבט לוי, כמ"ש בפרשת כי תשא "ויעמד משה בשער המחנה ויאמר מי לה' אלי ויאספו אליו כל בני לוי, ויאמר להם כה אמר ה' אלקי ישראל שימו איש חרבו על ירכו עברו ושבו משער לשער במחנה והרגו איש את אחיו ואיש את רעהו ואיש את קרובו וכו' ובני לוי עשו כדבר משה". ומרע"ה שבח אותם בפ' ברכה: "וללוי אמר תמיך ואוריך לאיש חסדיך וכו', כי שמרו אמרתך ובריתך ינצורו".

וממשיך הפסוק, "הים ראה וינס", מכיון שהים ראה את מסירות נפשם של בני ישראל שמסרו נפשם להשי"ת במסירות נפש גדול כזה בכל שנים מששים אלף שעבדו את ה' במס"נ, על ידי זה ממילא וינס, כמו שדרשו רז"ל (ילקוט תהלים רמז תתע"ג) על הפסוק הים ראה וינס, מה ראה ארונו של יוסף ראה, אמר הקב"ה ינוס מפני הנס דכתיב "וינס ויצא החוצה", בזכות המס"נ של יוסף הצדיק, דכתיב בו "וינס ויצא החוצה", ויוסף הוא סוד מדת היסוד אות ברית קודש, ובזכות מדתו של יוסף הצדיק שמירת הברית זכו לקריעת ים סוף, וכשראה הים ארונו של יוסף עם ששים רבוא מישראל תלמידי יוסף שומרי הברית כמבואר במ"א פ' יתרו "בית יעקב מעם לועז", ע"ם נוטריקון ע'רות מ'צרים, ולע"ז נוטריקון ע'בירה ז'רע ל'בטלה, יהודה מרומז לכלליות ישראל שקדשו עצמם בקדושת הברית, וזה מרומז בתיבת "לקדש"ו" שעם הכולל בגמטריא כמנין "אמ"ת" שמרמו לבחינת יסוד אות ברית קודש, כמ"ש "ונתתי לך אות אמת" שהוא בסוד חותם האמת וכו'. וזהו מ"ש "הים ראה וינס" המס"נ של יוסף ראה ובזכות זה נקרע הים, ויש להאריך וק"ל.

אם לא יחזרו ישראל בתשובה יעמיד הקב"ה עליהם

מלך כהמן חס ושלו

עוד אפ"ל שיטת ר"י שאחד בעיר מזכה את כל העיר, ובזה יבואר המהרש"א בח"א יומא (פ"ו ע"א) עה"פ כי אנכי בעלתי וגו',

וכולם יחזרו בתשובה ע"י שיעמיד הקב"ה עליהם מלך כהמן ומחזירן למוטב, דהנה דוד המלך ע"ה ברוח קדשו במזמור י"ד מדבר שם בנבוכדנצר שהחריב את הבית הראשון ובמזמור נ"ג שמדובר בטיטוס הרשע שהחריב את הבית השני, בשני המזמורים מקונן דוד המלך על חטא הדור שלא הי' בנמצא אף אחד שיעשה דבר טוב עד שבמזמור י"ד אומר (יד, ג) "הכל סר יחדיו נאלחו אין עושה טוב אין גם אחד", ובמזמור נ"ג (נג, ד) אומר כלו סג יחדיו נאלחו אין עושה טוב אין גם אחד, וכשעיינתי בזה לא הבנתי איך יכול להיות שאין גם אחד בדור שיחפש לעשות רצון ה', שהלא כתיב אחד הי' אברהם, ובכל דור ישנו אחד כאברהם אבינו שדואג להדור (עי' שבט מוסר פנ"ב), ואפילו אם ימצאו כבר אחד איך אפשר שעל ידו יונצלו כולם.

ובזה יש לפרש מה שנאמר אצל בנימין הצדיק (בפרשת ויגש) ויותר הוא לבדו לאמו ואביו אהבו, וצ"ב מה שאמר הוא לבדו לאמו ואביו אהבו, ממה נפשך הלא יעקב אבינו ע"ה היו לו עוד בנים, ואמו דהיינו רחל הלא כבר נסתלקה בעת לידת בנימין, ומה שייך לומר כעת על בנימין שנשאר לבדו לאמו.

ולדרכינו הנ"ל אפשר לומר דהנה רש"י ז"ל כתב שם בפרשת ויגש על פסוק ובנימין בכה על צואריו, שבכה על שתי מקדשות שעתידין ליחרב אחד בחלקו של בנימין ואחד בחלקו של יהודה עיי"ש. א"כ חזינן מזה דמעשה אבות סימן לבנים שכבר אז ראו ברוח קדשם חורבן ב' בתי המקדש. וזהו שרמו יהודה באמרו ויותר הוא לבדו לאמו, היינו שכינה הקדושה שנקראת אימא עילאה, ואביו אהבו, היינו שאביו שבשמים אוהב את הצדיק ואפילו בשביל צדיק אחד הוא מציל את כל ישראל, ונרמו כאן מה שיהיה רק צדיק אחד בודד בעת שיחרבו בתי המקדש וכנ"ל ודו"ק.

ואגב אפשר לומר עוד בביאור מה שאמר שם ויותר הוא לבדו לאמו, דהנה מקרא מלא דיבר הכתוב, "כה אמר ה' קול ברמה נשמע נהי בכי תמרורים רחל מבכה על בניה מאנה להנחם על בני", ה' ממרום ישאג וממעון קדשו יתן קולו, שאוג ישאג על נדחו ויקרא ה' א' צבקות לבכי ולמספד ולקרחה ולחגור שק, על אלה

אני בוכי' עיני עיני יורדה מים כי רחק ממני מנחם משיב נפשי בני שוממים מלאכי עליון מר יבכיון."

חזינן מזה שדוקא רחל אמנו ע"ה היא מבכה על בניה בחורבן בית המקדש. וזהו כוונת הכתוב ויותר הוא לבדו לאמו ואביו אהבו, שרחל אמינו מרגישה יותר בצער בני' בגלות ולכן בכתה בעת החורבן יותר משאר האמהות, וזהו ויותר הוא לבדו לאמו דייקא, ואביו שבשמים אהבו כאמרו כי רחק ממני מנחם משיב נפשי.

ואפשר להוסיף ויותר הוא לבדו לאמו ואביו אהבו, פירוש שהלך בדרך אמו רחל ע"ה שהיא מבכה על בני' בגלות, וגם בנימין הולך בדרך הזה, ועל זה אמר ויותר הוא לבדו לאמו, שהלך בדרך אמו בזה, ועל כן ואביו אהבו, פירוש אביו שבשמים.

ויש להוסיף עוד עפימ"ש חז"ל אין השם שלם ואין כסא שלם עד שימחה זרעו של עמלק, והיינו שבזמן הגלות חסרים אותיות הו"א, ה"ו משם הוי' ב"ה וא' מכס"א, וזהו כי יד על כ"ס י"ה וגו'. וזהו ויותר הו"א לבדו לאמו, פי' דבזמן הגלות נשארו אותיות הו"א לבדם וחסרים מן השם והכסא, ועבודת איש ישראל בגלות הוא להשלים אותיות הו"א לשם וכסא, ואז ואביו אהבו, ודו"ק.

ואמרתי לפרש שדוד המלך הי' באמת האחד אבל חיפש עוד אחד שיעזור לו בעבודתו, וע"ז קינן דהעה"ש בדרך שאלה אין גם אחד. אבל האמת היא ראי' לשיטת ר"י שאחד יכול כבר להציל את כל העיר, וכמבואר במדרש (אסתר רבה) שהשי"ת אמר לאליהו שידבר עם משה רבע"ה ואמר לו לדרש אם יש צדיק אחד בארץ שיבקש רחמים ומשה רבע"ה יבקש מלמעלה וכך יבוטל גזירת המן רח"ל. וכך הי' שמצא את מרדכי הצדיק, ועשה מה שעשה עד שביטל הגזירה, ואח"כ מצאתי און לי שהאלשיך הקדוש מבאר כל הענין הזה באריכות גדול ומביא ממדרש חזית שאמר מרע"ה לאליהו לראות היש משכיל דורש את אלקים בתשובה ועיי"ש שמבאר כי אלקים בדור צדיק כי לא יבצר שלא יהי' צדיק אחד בדור וכו'.

ובזה יובן מש"כ המהרש"א שמעמיד עליהם מלך כהמן ומחזירן למוטב, ואחד בעיר יזכה כל העיר, כמו שהי' אצל מרדכי

ממה שמבואר בספרי קודש, ש"ס בבלי וירושלמי זוהר הקדוש, והמקובלים ראשונים ואחרונים, ומשאר ספרי מוסר, המבוארים משפטי עונשי עבירות ועונות ופשעים חס ושלום, ובפרט מספר הקדוש שבט מוסר ומספר הקדוש קב הישר ועוד, שמביאים מרבינו האר"י, ותורת משה הרמ"ק ז"ל, אשר העיד עליו רבינו האר"י ז"ל³ משה אמת ותורתו אמת.

מי שעובר על מצות התורה, היראה הרעה מכה אותו

בהקדמת ספר הזהר דף קצ"ה וז"ל: ובגין כך כתיב בראשית דאיהי יראה, ברא אלקים את השמים ואת הארץ, דמאן דעבר עלדא עבר על פקודי דאורייתא

שוזיכה את כל העיר. ועי"ש באלשיך הק' במזמור (נג, ג) שמבאר הפסוק ומרדכי ידע את כל אשר נעשה בשמים אז וילבש שק ואפר ויצא בתוך העיר, וכו'. ומסיים שם האלשיך הק' מי יתן שנהי' זכאים באופן שתשרה מיד השכינה בציון ונגאל בב"א.

ובזה יתבאר עוד מה שאמר "אין גם אחד", דהנה אמרו חז"ל לא חרבה ירושלים אלא בשביל שלא הוכיחו זה את זה, ועי' בחיד"א בחומת אנך פ' נח. ועי' סנהדרין (קג:), עבודה זרה (ד.), שבת (נד:) עיין בספר הקדוש קב הישר (פרק ה'), ועוד. ואם היו כאיש אחד היו יכולים להציל את בית המקדש שלא יחרב, כי הערבות הוא מכח האחדות שבין אחד לחבירו, וזהו שאמר דוד המלך ע"ה אין עושה טוב אין גם אחד, שאין ביניהם אחדות כראוי שירגיש כל אחד ערבות להוכיח את חבירו.

וזהו שאמר רבי יוחנן שאחד מעיר מזכה את כל העיר, וכן אנו רואים בפנחס שהציל את עם ישראל מכלי' ח"ו, וכמו שמובא בשל"ה הק' (בעשרה הלולים), מזה (מפנחס) ילמד האדם שיקנא את קנאת ה' צבקות כשרואה איזה חילול השם או חילול התורה, ראה איך החזיק לו השם יתברך טובה וחנות וברית שלום עכ"ל.
(ב) עיין סדר הדורות ה' "של"ב.

מה מכריזין עליו בעולם שלושים יום לפני מיתתו

שכר תולדות - פרק ו' ועונש יא

ועונשא דמאן דעבר עלדא האירצועה רעה אלקי ליי, והיינו והארץ היתה תהו ובהו וחשך על פני תהום ורוח אלקים הא אילין ד' ענשים לאענשא בהון בהון חיביא נומשום זה כתוב בראשית שהוא יראה, ברא אלקים את השמים ואת הארץ, כי מי שעובר על זה עובר על כלמצוות התורה, וענשו של מי שעובר על מצות התורה הוא שרצועה הרעה הזו, דהיינו היראה הרעה מכה אותו, והיינו והארץ היתה תהו ובהו וחשך על פני תהום ורוח אלקים, הרי אלו ארבעה ענשים להעניש בהם את הרשעים.

מי שאינו עוסק בעשיית הטוב הפר יראת שמים והוא מן הרשעים

בשערי תשובה, השער השלישי (אות יב) וז"ל: וקיום מצות עשה נקרא יראת שמים כמו הזהירות במצוות לא תעשה, שנאמר (ויקרא יט, לב): מפני שיבה תקום והדרת פני זקן ויראת מאלקיך אני ה', ונאמר (תהלים לד, יב): יראת ה' אלמדכם, ונאמר אחריו (שם פסוק טו): סור מרע ועשה טוב בקש שלום ורדפהו, למדנו מזה כי מי שאינו עוסק בעשיית הטוב ובקשת שלום, הפר יראת שמים והוא מן הרשעים כי לא יירא אלקים, שנאמר (קהלת ח, יג): וטוב לא יהי' לרשע ולא יאריך ימים כצל אשר איננו ירא מלפני אלקים.

הנושא תפלין ואינו הגון, לא ינקה, בגימטריא זה הוא דין גיהנם

בפירוש התורה לבעלי התוספות, יתרו כ', וז"ל: לא תשא, אמר הקדוש ברוך הוא אני נקרא טהור וכל שאר הכנויים שלי ואם אין בדך כל המדות הללו שנתכנת בהם, שנאמר בפסוק את ה' אלקיך תירא, לא תשא את השם בחנם, תשא זה הנושא תפלין ואינו הגון, לא ינקה, בגימטריא זה הוא דין גיהנם.

מי שאינו עוסק ביראה נענש חס ושלוש

בראשית חכמה, פתיחה (אות ז) וז"ל: ועוד בתקונים (תקון ע, קכב, א): כי מי שאינו עוסק ביראה לפחות נענש חס ושלוש, וזה לשונו: ומאן דמשתמע קלי' בין באורייתא בין בצלותא בין בצעקה בלא דחילו מיד וישמע ה' ויחר אפו וגו' [ומי שמשמיע את קולו בין בתורה ובין בתפלה בין בצעקה בלא יראה מיד וישמע ה' ויחר אפו].

כיון שאינו דבוק ביראת ה' נדבק ברעה

הגר"א ביהל אור, (הקדמת ספר הזהר יא, ב) וז"ל: אשר אדם מפחד תמים ומקשה לבו יפול ברעה (משלי כח, יד), ומקשה כו' הוא היפך של אשרי אדם מפחד תמיד רצה לומר אפלו בשעת טובה, ומקשה הוא היפוכו, לא מבעיא שבשעת הטובה אין מפחד, אלא אפלו ברעתו מקשה לבו, דגמת פרעה, יפול ברעתו כיון שאינו דבוק ביראת ה' אז נדבק ברעה שהוא היראה רעה רצועה בישא דלקי ובה יפול.

ובאבן עזרא שם עה"פ וז"ל: ושנות רשעים תקצרנה (משלי י, כז), תקצרנה מהזמן שיוכל לחיות, כי ה' יחליש כחו או ימיתם על ידי פגע ומקרה בעבור שאינם יראים ממנו.

רשע לא יאריך ימים כצל אשר איננו ירא מלפני האלקים

והא ההוא תלמודא דהוה בשבבותי' דרבי אלכסנדר וסכיב אדזוטר ואמר אי בעי האי מרבנן הוה חיי, והא איתא דלמא מה בקדושי לא יאמין, ההוא מבעט ברבותיו הוה (חגיגה ה, א), רבי אלכסנדר הי' מכיר בו שלא הי' מן הקדושים, וכתוב וטוב לא יהי לרשע ולא יאריך ימים כצל אשר איננו ירא מלפני האלקים, ותניא במסכת קדושין (לג)

מורא זו איני יודע מהו, כשהוא אומר והדרת פני זקן ויראת מאלקיד, הוי אומר מורא זו כבוד חכמים (רש"י שם).

מובא בזהר (ויחי דף ר"ז ע"ב), וזה לשונו :

אמר ר' יוסי¹, כד ההוא בר נש אתקריבו יומוי, תלתין יומין מכריזי עילוי בעלמא, ואפילו צפרי שמיא מכריזין עלוי, ואי זכאה הוא תלתין יומין מכריזין עלוי בין צדיקא בגינתא דעדן.

תנא כל אינון² תלתין יומין נשמתיא נפקת מניה בכל ליליא וסלקת וחמאת דוכתה בההוא עלמא, וההוא בר נש לא ידע ולא אשגח ולא שליט בנשמתיא כל אינון תלתין יומין כמה דהוה בקדמיתא, דכתיב (קהלת ח, ח) אין אדם שליט ברוח לכלא את הרוח וגו'. אמר ר' יהודה, מכד שראן (מתחילין) אינון תלתין יומין, צלמא דבר נש אתחשך, ודיוקנא דאתחזי בארעא אתמנעת, עד כאן לשונו.

עוד מובא (שם דף רכ"ז ע"א) וזה לשונו :

ג) **אמר ר' יוסי וכו'.** כשקרבו ימיו של אדם למות, מכריזים עליו בעולם שלשים יום, שהגיע זמנו למות, ואפילו עוף השמים מכריזים עליו, ואם צדיק הוא, מכריזים עליו שלשים יום בין הצדיקים בגן עדן.

ל' יום לפני צאת הנשמה עולה ורואה מקומה בעולם העליון וצלמו של האדם נחשך

ד) **תנא כל אינון וכו'.** למדנו, כל אלו שלשים יום, יוצאת הנשמה ממנו בכל לילה, ועולה ורואה מקומה בעולם ההוא, ואותו אדם אינו יודע מזה, ואינו משגיח, ואינו שולט בנשמתו כל אלו שלשים יום כמו בתחילה, שכתוב, אין אדם שליט ברוח לכלא וגו'. אמר רבי יהודה, מכשמתחילים אלו שלשים יום, צלמו של אדם נחשך, והצורה של הצלם, הנראית בארץ נמנעת מלהראות.

רבי חזקיה פתח^י ואמר, (בראשית טו, יב) ויהי השמש לבא ותרדמה נפלה על אברם וגו', האי קרא אוקמוה, אבל דא יומא דדינא קשיא דאפקי ליה לבר נש מהאי עלמא. דתניא, (ההוא יומא) זמנא דמטא דבר נש נפיק מהאי עלמא, ההוא (יומא) זמנא יומא דדינא רבא, דאתחשך שמשא מן סיהרא, כמה דכתיב (קהלת יב, ב) עד אשר לא תחשך השמש, דא נשמתא קדישא דאתמנעת מבר נש תלתין יומין עד לא יפוק מעלמא, (והא חזא) וחמא דצולמא דאתמנעת מניה ולא אתחזי.

מאי טעמא^י אתמנעת מניה, בגין דנשמתא קדישא סלקת ואתעברת מניה ולא אתחזי, דלא תימא דכד מית בר נש

סוד יום הדין הקשה המוציא את האדם מעולם הזה

(ה) [פירוש הסולם - מאמר ויהי השמש לבא:] **רבי חזקיה פתח וכו'.** רבי חזקיה פתח ואמר, ויהי השמש לבא ותרדמה נפלה וגו', מקרא זה בארוהו, אבל זה סוד יום הדין הקשה המוציא את האדם מעולם הזה. כי למדנו, כשהגיע הזמן שהאדם יוצא מעולם הזה, זמן ההוא הוא יום הדין הגדול, שנחשך השמש מלהאיר אל הלבנה, כמו שכתוב, עד אשר לא תחשך השמש, זה נשמה הקדושה שנמנעת מן האדם שלשים יום מטרם שיצא מן העולם, ורואה שהצלם נמנע ממנו ואינו נראה.

ל' יום קודם שמת הכל מכריזים עליו שימות, ואפילו עוף השמים

(ו) **מאי טעמא אתמנעת וכו'.** שואל מהו הטעם, שהצלם חלף ממנו. ומשיב, משום שהנשמה הקדושה נסתלקה ועברה ממנו ואינה נראה, שאל תאמר, כשהאדם מת ונחלש נעברה ממנו הנשמה, אלא כשהוא בחייו, בכל כחו, נעברה ממנו הנשמה. ואינה מאירה אל הרוח, והרוח אינו מאיר אל הנפש, אז נעבר ממנו הצלם, ואינו מאיר לו. מיום ההוא והלאה, הכל מכריזים עליו שימות, ואפילו עוף השמים. מה הטעם, משום שהנשמה נסתלקה ממנו, והרוח

ואתחלש, האי נשמתא אתעברת מניה, אלא כד איהו בחייו בתוקפיה אתעברת מניה (ואתחלש) האי נשמתא ולא נהרא לרוחא, ורוחא לא נהיר לנפשא, כדין צולמא אתעברת מניה ולא נהיר ליה.

(אלא) מההוא יומא כלא מכרזי עליה, ואפילו צפרי שמיא, מאי טעמא, בגין דנשמתא הא סלקא מניה ורוחא לא נהיר לנפשא, כדין נפשא אתחלשת ומיכלא וכל תיאובתא דגופא סלקא מניה ואתעבר.

ואמר רבי יהודה¹, ואפילו כל זמנא דנפיל איניש בבי מרעיה ולא יכיל לצלאה, נשמתא אתעברת וסלקא מניה, וכדין לא נהיר רוחא לנפשא עד דדיינין דיניה דבר נש, ואי דיינין ליה לבר נש לטב כדין נשמתא אהדרת לאתרה ונהירא לכלא, עד כאן לשונו.

ועוד מובא (שם דף רי"ח ע"ב), וזה לשונו :

תנא, בההוא² יומא תקיפא ודחילו דבר נש כד מטי זמניה לאסתלקא מעלמא, ארבע סטרין דעלמא קיימין

אינו מאיר אל הנפש, אז הנפש נחלשת, ואכילה וכל תאות הגוף מסתלקות ועוברות ממנו.

(ז) **ואמר ר' יהודה וכו'.** ואר"י, ואפילו כל זמן שאדם נופל למשכב, ואינו יכול להתפלל, הנשמה נעברה ונסתלקה ממנו, ואז אין הרוח מאיר לנפש, עד שדנים דינו של האדם. ואם דנים אותו לטוב, אז חזרת הנשמה למקומה ומאירה לכל, דהיינו לרוח ולנפש, וזהו בזמן שהדבר תלוי בדין. ובזמן שאין הדבר תלוי בדין, כי כבר נחרז דינו למות, הנה שלשים יום מקדמת הנשמה לכלם ומסתלקת, והצלם נעבר ממנו.

בדינא תקיפא, ומתערין דינין מארבע סטרי עלמא, וארבע קשורין נצאן וקטטותא אשתכח בינייהו ובעיין לאתפרשא כל חד לסטרוי (ארבע יסודות הגוף המקושרים בו יחד הם מתקוטטים מלהיות יחד, כי בא זמנם להתפרד ולכן קטטה ביניהם, דרך אמת).

כרוזא נפיק^ט ומכרזא בההוא עלמא ואשתמע במאתן ושבעין עלמין, אי זכאה הוא כלהו עלמין חדאן לקדמותיה, ואי לא ווי לההוא בר נש ולחולקיה.

תנא בההוא^ז זמנא דכרוזא כריז, כדין נפק חד שלהובא מסטר צפון, ואזלא ואתוקד בנהר דינור, ומתפרשא

הארבע יסודות של האדם, שהם אש רוח מים ועפר, נצים, ורוצים להפרד כל אחד אל הצד שלו

(ח) **תנא** בההוא יומא וכו'. למדנו, ביום הקשה והנורא ההוא, כשהגיע זמנו של האדם להסתלק מן העולם, ארבע רוחות העולם שהן חורג תו"מ, נמצאים בדין הקשה, לשפוט העולם, ומתעוררים דינים מארבע רוחות העולם, וארבע יסודות של האדם, שהם אש רוח מים ועפר, הקשורים זה בזה, נצים, ומריבה נמצאת בהם, ורוצים להפרד כל אחד אל הצד שלו: יסוד האש שבאדם אל יסוד האש הכללי של העולם, ויסוד המים שבאדם אל יסוד המים של העולם וכו', ויסוד העפר שבאדם אל יסוד העפר של העולם וכו', ויסוד המים של העולם וכו', ויסוד העפר שבאדם אל יסוד העפר שבעולם. כי כן נפרדים ה' יסודות של האדם עם מיתתו.

הכרוז מכריז ונשמע במאתים ושבעים עולמות, אם הוא צדיק, כל העולמות שמחים לקראתו

(ט) **כרוזא נפיק וכו'.** הכרוז, שה"ס הארץ החכמה, מזווג השמאל יוצא ומכריז בעולם העליון, שהיא תבונה, ונשמע במאתים ושבעים עולמות. דהיינו מחזה ולמטה ששם ב' ספירות נז"ה, שהם מאתים ובי' שלישי ת"ת שהם ע'. אם צדיק הוא, כל העולמות שמחים לקראתו, היינו אם זכי, הא טוב, ואם אינו צדיק, אוי לו לאדם ההוא ולחלקו. היינו אם לא זכי, הא רע, (כנ"ל בהקסה"ז אות י"ג).

לארבע סטרי עלמא, ואוקיד נשמתהון דחייביא.

ונפק ההוא^י שלהובא וסלקא ונחתא בעלמא וכו'.

אוף הכא^ב בשעתא דדינא דבר נש יתער, שארי וקרי ליה ולית דידע ליד בר ההוא בר נש דשכיב, דתנינן, בשעתא דבר נש שכיב ודינא שריא עליה לנפקא מהאי עלמא, אתוסף רוחא עלאה ביה מה דלא הוה ביומוי, וכיון דשריא עלוי ואתדבק ביה, חמי מה דלא זכה ביומוי, משום דאתוסף ביה ההוא רוחא, וכד^ג אתוסף ביה וחמא, כדין נפק מהאי עלמא, הדא הוא דכתיב (תהלים קד, כט) תוסף רוחם יגועון ואל

(י) **תנא בההוא זמנא וכו'.** ומפרש, כיצד לא זכי הא רע. ואומר, למדנו, באותו זמן שהכרוז מכריז, יוצא אז שלהבת אחת מצד צפון, והולכת ונשרפת בנהר של אש, הנזכר (דניאל ז) נהר די נור נגר ונפק מן קדמוהי וגו'. ונפרשת לארבע רוחות העולם, ושורפת נשמות הרשעים.

(יא) **ונפק ההוא שלהובא וכו'.** ויוצא אותה השלהבת, דהיינו דין המלכות, שמתגלה בסוד אי לא זכה הא רע, ועולה לבינה, ויורדת בעולם, וחוזר אל המלכות.

בשעה שנתעורר דין על האדם שהוא הולך למות

(יב) [פירוש הסולם - מאמר בד מטי - לאסתלקא מעלמא:] **אוף הכא וכו'.** אף כאן, בשעה שנתעורר דין על האדם, תרגול הסהור מתחיל וקורא, ואין מי שיודע זה, חוץ מאדם ההוא ההולך למות, כי למדנו בשעה שהאדם הולך למות, והדין שורה עליו, לצאת מן העולם, נתוסף עליו רוח העליון בשיעור שלא הי' לו מימיו, וכיון ששורה עליו ונתדבק בו, הוא רואה מה שלא זכה לראות מימיו. והוא, משום שהרוח נתוסף בו.

(יג) **וכד אתוסף ביה וחמא וכו'.** וכשנתוסף בו הרוח והוא רואה, אז יוצא מעולם הזה, וזה שאמר תוסף רוחם יגועון ואל עפרם ישובון. אז כתוב, כי לא יראנו האדם וחי, שמשמע בחייהם אינם זוכים לראות אבל במיתתם זוכים לראות.

עפרם ישובון, כדין כתיב (שמות לג, כ) כי לא יראנו האדם וחי, בחייהון לא זכאן במיתתהון זכאן.

תאנא בשעתא^י דבר נש מית, אתיהיב ליה רשותא למחמי, וחמי גביה קריבוי וחברוי מההוא עלמא ואשתמודע להו, וכלהו גליפין בדיוקניהון כמה דהוּו בהאי עלמא, אי זכאה ההוא בר נש, כלהו חדאן קמיה ומקדמי ליה שלם.

ואי זכאה^י לא הוי לא אשתמודען גביה בר מאינן חייביא דטרדין לון בכל יומא בגיהנם, וכלהו עציבין ופתחין בווי ומסיימין בווי, וסליק עינוי וחמא לון כטיסא דמסתלקא מן נורא (כשלהבת המעופף ומסתלק מן האש, דרך אמת), אוף הכא הוא פתח ווי.

תניא בשעתא^י דנפק נשמתיה דבר נש, אזלין כלהו קריבוי וחברוי דההוא עלמא עם נשמתיה ומחזיין ליה אתרא דעדונא ואתרא דעונשא, אי זכאה הוי חמי דוכתיה וסליק

בשעה שהאדם מת, ניתן לו הרשות לראות

(ד) **תאנא בשעתא וכו'.** למדנו בשעה שהאדם מת, ניתן לו הרשות לראות, ורואה אצלו את קרוביו וחביריו מעולם האמת, ומכיר בהם, וכולם חקוקים הם בצורתם כמו שהיו בעולם הזה. ואם אותו אדם הוא צדיק כולם שמחים לפניו ומקדימים לו שלום. (ט) **ואי זכאה לא הוי וכו'.** ואם אינו צדיק, אינם נודעים אליו, רק אלו הרשעים, שמכים אותם בכל יום בגיהנם, וכולם עצובים, ופותחים באוי ומסיימים באוי, והאדם נושא עינוי ורואה אותם, כדבר שרוף העולה מן האש. ואף הוא פותח ואומר עליהם **אי. טיסא** פירושו לפי הענין, דבר שנשרף באש, והוציאוהו מן האש מטרם שנשרף כולו, כמו אור המוצל מאש.

(טז) **תניא בשעתה וכו'.** למדנו, בשעה שיצאה נשמתו של האדם, כל קרוביו וחביריו שבעולם האמת הולכים עם נשמתו ומראים לה מקום העדן, ומקום העונש. ואם הוא צדיק, הוא רואה מקומו, ועולה ויושב ומתעדן בעדן העליון שבעולם ההוא.

ויתביב ואתעדן בעדונא עלאה דההוא עלמא, ואי" לא הוי זכאה אשתארת ההיא נשמתא בהאי עלמא עד דאטמיר גופא בארעא, כיון דאטמר, כמה גרדינין דנמוסין (בעלי דינין הממונים בעולם, דרך אמת) אחדן ביה עד דמטא לדומ"ה ועאלין ליה במדורוי דגיהנם.

אמר ר' יהודה^י, כל ז' יומין נשמתא אזלא מביתיה לקבריה ומקבריה לביתיה ואתאבלת עלוי דגופא, דכתיב (איוב יד, כב) אך בשרו עליו יכאב ונפשו עליו תאבל, אזלא ויתבא בביתיה חמי לכלהו עציבין ומתאבלא.

תנא בתר ז' יומין גופא הוי כמה דהוה, ונשמתיה עאלת לדוכתא, עאלת למערתא דכפלתא, חמאת מה דחמאת, ועאלת לאתר דעאלת, עד דמטת לגן עדן וערעת לכרובים ושנן דחרבא די בגן עדן דלתתא, אי זכאה דתיעול עאלת וכו', עד כאן לשונו.

עוד מובא שם (פרשת לך לך דף ע"ח ע"ב ואילך):

אמר רבי אלעזר^ט, זכאין אינון צדיקייא דאולפי ארחוי דקודשא בריך הוא, בגין למיהך בהו ולדחלא מניה

(יז) ואי לא הוי זכאה וכו'. ואם אינו צדיק, נשארית נשמה ההיא בעולם הזה, עד שנקבר הגוף בארץ. כיון שנקבר, כמה בעלי הדין אוחזים בה, עד שמגיעת לדומה, ומכניסים אותה במדורי גיהנם.

(יח) **אמר** ר' יהודה וכו'. אר"י, כל שבעת ימי אבלות, הנשמה הולכת מבית לקבר ומקבר בחזרה לבית, ומתאבלת על הגוף, שכתוב, אך בשרו עליו יכאב ונפשו עליו תאבל. הולכת ויושבת בבית ורואה כולם עצובים, ומתאבלת גם היא.

(יט) [פירוש הסולם - מאמר וילך אברם כאשר דבר אליו ה':] **אמר** ר' אלעזר, אשריהם הצדיקים הלומדים דרכיו של הקדוש ברוך הוא, כדי ללכת בהם, וליראה ממנו, מאותו יום הדין שעתיד האדם ליתן דין וחשבון לפני הקדוש ברוך הוא.

מההוא יומא דדינא דזמין בר נש למיהב דינא וחושבנא לקודשא בריך הוא.

פתח ואמר, (איוב לז, ז) ביד^כ כל אדם יחתום לדעת כל אנשי מעשיהו, האי קרא אוקמוה, אבל תא חזי, בההוא יומא דאשלימו יומוי דבר נש לאפקא מעלמא, ההוא יומא דגופא אתבר ונפשא בעיא לאתפרשא מניה, כדין אתייהיב רשו לבר נש למחמי מה דלא הוה ליה רשו למחמי בזמנא דגופא שלטא וקאים על בורייה.

וכדין קיימי^כ עליה תלת שליחן, וחשבי יומוי וחובוי וכל מה דעבד בהאי עלמא^כ, והוא אודי על כלא בפומיה, ולבתר הוא חתים עליה בידיה, הדא הוא דכתיב ביד כל אדם יחתום.

ובידיה כלהו^כ חתימין למידן ליה בההוא (ד"א בהאי) עלמא על קדמאי ועל בתראי על חדתי ועל עתיקי לא

(כ) פתח ואמר, ביד כל אדם יחתום וגו'. מקרא הוה בארוהו. אבל בוא וראה, ביום ההוא שנשלמו ימיו של האדם לצאת מהעולם, ביום ההוא שהגוף נשבר והנפש צריכה לפרוש ממנו, אז ניתן רשות להאדם לראות, מה שלא הי' יכול לראות בעת ששלט הגוף, ומשיג דבר על בוריו.

האדם מודה בפיו על כל חטאיו מה שעשה בעולם הזה

(כא) וכדין קיימי עלי' וכו'. ואז עומדים עליו שלשה שליחים (סענינם מבואר בח"ב קעט. ע"ש) וחושבים ימיו וחטאיו, וכל מה שעשה בעולם הזה. והוא מודה על הכל בפיו, ואח"כ חותם עליו, על הדין וחשבון, בידו. וזהו שכתוב ביד כל אדם יחתום.

(כב) עיין גם כן להלן פרק ז' (מזהר פרשת נשא דף קכ"ו עמוד ב').

(כג) ובידיה כלהו חתימין וכו'. ובידו כולם, חתום כל מעשיו וחטאיו לדון אותו בעולם הזה, על ראשונים ועל אחרונים על חדשים ועל

אתנשי חד מינייהו, הה"ד לדעת כל אנשי מעשהו, וכל אינון עובדין דעבד בהאי עלמא בגופא ורוחא, הכי נמי יהיב חושבנא בגופא ורוחא עד לא יפוק מעלמא, עד כאן לשונו.

ועוד מובא בזהר (פרשת ויקהל דף קצ"ט ע"א ואילך), וזה לשונו, יונה^{כז} דנחת לספינה, דא איהי נשמתא דבר נש דנחתא להאי עלמא למהוי בגופא דבר נש. אמאי אתקרי יונה, בגין דכיון דאשתתפת בגופא, כדין איהי יונה בהאי עלמא, כמה דאתמר (ויקרא כה, יז) ולא תונו איש את עמיתו. וכדין בר נש אזיל בהאי עלמא כספינה בגו ימא רבא דחשיבת לאתברא, כמה דאת אמרת (יונה א, ד) והאניה חשבה להשבר. **ובר** נש^{כח} כד איהו בהאי עלמא חטי וחשיב דערק מקמיה מאריה, ולא אשגח בההוא עלמא.

ישנים, אף אחד מהם אינו נשכח. והוה שכתוב לדעת כל אנשי מעשהו. וכמו שכל אלו המעשים שעשה בעולם הזה בגוף ורוח יחד, כן הוא נותן חשבון עליהם כשהוא בגוף ורוח יחד, מטרם שנפטר מהעולם.

(כד) **יונה שירד לאניה**. זה הוא הנשמה של האדם, שיורדת לעולם הזה להיות בגופו של אדם, למד נקראת יונה, משום, שאחר שנשתתפה בגוף, אז היא **יונה** בעולם הזה, דהיינו שהיא מדומה מן הגוף שמאנה אותה, כמו שנאמר, ולא תונו איש את עמיתו. ואז הולך האדם בעולם הזה כאני' בים הגדול החושבת להשבר. כמו שאמר, והאני' חשבה להשבר.

כשהאדם חוטא בעולם הזה, חושב שהוא ברח מאדונו, ואדונו אינו משגיח עליו בעולם הזה

(כה) **ובר נש כד וכו'**. וכשהאדם הוא בעולם הזה, הוא חוטא, וחושב שהוא ברח מאדונו, כי אדונו אינו משגיח כאן בעולם הזה. ואז מטיל הקדוש ברוך הוא רוח סערה חזקה, שזה הוא גזירת הדין העומד תמיד לפני הקדוש ברוך הוא ומבקשת מלפניו דין על

וכדין אטיל קודשא בריך הוא רוח סערה תקיפא, דא איהי גזירת דינא דקיימא תדיר קמי קב"ה, ובעאת דינא דבר נש מקמיה, ודא איהו דקא מטי לספינה ואדכר חובוי דבר נש לאתפסא ליה.

כיון דאתפס¹⁰ בר נש על ידא דההיא סערה בבי מרעיה, מה כתיב (שם, ה) ויונה ירד אל ירכתי הספינה וישכב וירדם, אף על גב דבר נש בבי מרעיה, נשמתא לא אתערת לאתבא קמי מאריה למפדק חובוי. מה כתיב (שם, ו) ויקרב אליו רב החובל, מאן רב החובל, דא יצר טוב דאיהו מנהיג כלא, ויאמר לו מה לך נרדם קום קרא אל אלוקיך וגו', לאו שעתיא הוא למדמך, דהא סלקין לך לדינא על כל מה דעבדת בהאי עלמא, תוב מחובך.

אסתכל במלין¹¹ אלין ותוב למארך, (שם, ח) מה מלאכתך דאת עסקת בה בהאי עלמא ואודי עלה קמי מארך,

האדם. וזה, רוח סערה, הוא שהגיע אל האני, והזכיר עונותיו של האדם לתפוש אותו.

(כו) **כיון דאתפס בר נש וכו'.** כיון שנתפש האדם על ידי סערה ההוא בבית חליו, מה כתוב, ויונה ירד אל ירכתי הספינה וישכב וירדם. אף על פי שהאדם בבית חליו, אין הנשמה מתעוררת לשוב לפני אדונה לפדות עונותיו. מה כתוב, ויקרב אליו רב החובל. מי הוא רב החובל. זהו יצר הטוב, שמנהיג הכל. ויאמר לו מה לך נרדם קום קרא אל אלקיך וגו'. אין השעה לנוס, כי מעלים אותך לדין על כל מה שעשית בעולם הזה, שוב מעונותיך.

איך דנין הנשמה בבית דין של מעלה

(כו) **אסתכל במלין אלין וכו'.** הסתכל בדברים אלו, ושוב לאדונך. מה מלאכתך, שעסקת בה בעולם הזה. ותתודה עלי' לפני אדונך. **ומאין תבא,** הסתכל מאין באת, מטפה סרוחה, ולא תתגאה לפניו. **מה ארצך,** הסתכל שאתה נברא מארץ, ולארץ

ומאין תבא, אסתכל מאין באת מטיפה סרוחה ולא תתגא קמיה, מה ארצך, אסתכל דהא מארעא אתבריאת ולארעא תיתוב, ואי מזה עם אתה, אסתכל אי אית לך זכו דאבהון דיגין עלך.

כיון דסלקין^{כח} ליה לדינא בבי דינא דלעילא, ההיא סערה דאיהי גזרת דינא דסעיר עליה דבר נש, תבעת מן מלכא למידן אינון תפיסין דמלכא, וכלהו אתיין חד חד קמיה, ביה שעתא אתקריבו בי דינא, אית מנהון דפתחי בזכות, ואית מנהון דפתחי בחובה, וגזרת דינא תבעת דינא.

ואי ההוא^{כט} בר נש לא זכי בדינא מה כתיב (שם, יג) ויחתרו האנשים להשיב אל היבשה ולא יכלו, משתדלין אינון דאורו זכותיה לאתבא ליה להאי עלמא ולא יכלו, מאי טעמא, כי הים הולך וסוער עליהם, גזרה אזיל וסעיר בחובוי דבר נש ואתגבר עלייהו.

תשוב. ואי מזה עם אתה, הסתכל אם יש לך זכות אבות שתגן עליך.

(כח) **כיון דסלקין לוי וכו'.** כיון שמעלים אותו לדון בבית דין של מעלה, סערה ההיא, שהיא גזרת הדין הסוער על האדם, מבקשת מן המלך לדון אלו האסירים של המלך, וכולם באים לפני אחד אחד, בה בשעה, נקרב בית הדין. יש מהם שפותחים בזכות, ויש מהם שפותחים בחוב. וגזרת הדין מבקשת דין.

ואם האדם לא זכה בדין, המלמדי זכות משתדלים להשיבו לעולם הזה

(כט) ואי ההוא ב"נ וכו'. ואם אדם ההוא לא זכה בדין, מה כתוב, ויחתרו האנשים להשיב אל היבשה ולא יכלו, אלו שלמדו עליו זכות משתדלים להשיבו לעולם הזה ואינם יכולים. מה הטעם, כי הים הולך וסוער עליהם, גזרת הדין הולך וסוער בעונותיו של האדם ומתגבר בשבילם.

כדין נחתין^ל עליה תלת שליחן ממנן, חד דכתיב כל זכוון וכל חובין דעבד בר נש בהאי עלמא, וחד דעבידד חושבן יומוי, וחד דהוה אזיל עמיה כד הוה במעי אמיה, והא אוקימנא דגזרת דינא לא שכיך עד ההוא זמנא דכתיב (שם, טו) וישאו את יונה, וישאו, כד נטלי ליה מביתיה לבי קברי.

כדין מכרזי^{לא} עלוי, אי איהו זכאה מכרזי עליה ואמרי הבו יקר לדיוקנא דמלכא (ישע' נז, ב) יבא שלום ינוחו על משכבותם הלך נכחו, מנ"ל, דכתיב (שם נח, ח) והלך לפניך צדקך כבוד ה' יאספך, ואי חייבא איהי מכרזי עליה ואמרו ווי ליה לפלניא, טב ליה דלא יתברי, כדין מה כתיב (יונה שם) ויטלוהו אל הים ויעמוד הים מזעפו, כד עאלין ליה לבי קברי דאיהו אתר דדינא, כדין גזרת דינא דהוה סעיר שכיך מזעפיה. ונונא דבלע ליה דא איהו קברא.

(ל) **כדין נחתין עליה וכו'.** אז יורדים עליו ג' שליחים ממונים, אחד, הכותב כל הזכויות וכל החובות שעשה האדם בעולם הזה. שהוא כנגד ב' קוין ימין ושמאל. שהזכויות בקו ימין והחובות בקו שמאל. ואחד שעושה חשבון הימים, שהוא כנגד קו המכריע השוקל אותם. ואחד שהי' הולך עמו כשהי' במעי אמו. שהי' המלכות, בסו"ה בהלו נרו עלי ראשי, שנאמר על ירחי העיבור. והרי העמדנו שגזרת הדין אינו שוכך, עד עת ההוא שכתוב, וישאו את יונה, וישאו, פירושו, כשנושאים אותו מביתו לבית הקברות.

אם הוא צדיק, מכריזים ואומרים, תנו כבוד לצורת המלך

(לא) **כדין מכרזי עלוי וכו'.** אז מכריזים עליו. אם הוא צדיק, מכריזים עליו ואומרים, תנו כבוד לצורת המלך. יבא שלום ינוחו על משכבותם הולך נכחו. מאין לנו. כי כתוב, והלך לפניך צדקך כבוד ה' יאספך. ואם הוא רשע, מכריזים עליו ואומרים, אוי לו לפלוני, טוב לו שלא נברא. אז מה כתוב, ויטלוהו אל הים ויעמוד הים מזעפו, היינו כשמכניסים אותו אל הקבר, שהוא מקום הדין, אז גזרת הדין שהי' סוער ומבקש עליו דין, שכך עתה מזעפו. כי נתקיים מה שחפץ, והדג שבלעו, זהו הקבר.

מה כתיב^כ (שם ב, א) ויהי יונה במעי הדג, מעוי דדג איהו בטן שאול, מנלן דכתיב (שם, ג) מבטן שאון שועתי, ואיהו במעי דנונא הוה וקארי ליה בטן שאול. שלושה ימים ושלושה לילות, אלין תלת יומין דבר נש בקברא ואתבקעו מעוי.

לבתר תלתא^{כז} יומין ההוא טנופא אתהפך על אנפוי ואומר לו טול מה דיהבית בי (עיין מזה הענין לקמן סוף פרק ז'), אכלת ושתיית כל יומא ולא יהבת למסכני, וכל יומך הוה כחגין וכמועדין, ומסכני הוה כפנין דלא אכלו בהדך, טול מה דיהבת בי, הדא הוא דכתיב (מלאכי ב, ג) וזריתי פרש על פניכם וגו', והא אוקימנא.

לבתר דא^{כח}, מתלתא יומין ולהלאה, כדין אתדן בר נש מעיניו מידוי ומרגלוי ואוקמוה עד תלתין יומין, כל אינון

(לב) **מה כתיב, ויהי וכו'.** מה כתוב, ויהי יונה במעי הדג. מעוי של הדג, הם בטן שאול. מאין לנו שכתוב, מבטן שאול שועתי. שהוא הי' במעי הדג, וקרא אותו, בטן שאול. **שלושה ימים ושלושה לילות,** אלו הם ג' ימים שהאדם בקבר ומתבקעים במעיו.

(לג) **לבתר תלתא יומין וכו'.** אחר ג' ימים, טנוף ההוא שבמעיו, מתהפך על פניו, ואומר לו, קח מה שנתת בי, אכלת ושתיית כל היום ולא נתת לעני, וכל ימיך היו כחגים וכמועדים, והעניים היו רעבים, שלא אכלו עמך, קח מה שנתת בי. זה שאמר, וזריתי פרש על פניכם וגו'. וכבר העמדנו.

לאחר ג' ימים עד ל' ימים נידון האדם, מעיניו, על

מה שהסתכל במה שאסור. מידיו, על מה שעשה דברים

האסורים. ומרגליו, על שהלך לדברי עבירה.

(לד) **לבתר דא מתלתא וכו'.** לאחר ז' מג' ימים ולהלאה, אז נידון האדם, מעיניו, על מה שהסתכל במה שאסור. מידיו, על מה שעשה דברים האסורים. ומרגליו, על שהלך לדברי עבירה. והעמדנו, שזה נמשך עד ל' יום. כל אלו ל' יום, נדונים הנפש והגוף יחד. ומשום זה, נמצאת הנשמה למטה בארץ, שאינה עולית למקומה, כמו אשה שיושבת לחוץ כל ימי

תלתינ יומינ אתדנו נפשא וגופא כחדא, ובגיני כך אשתכח נשמתא לתתא בארעא, דלא סלקת לאתרה, כאתתא דיתבת לבר כל יומי מסאבותא, לבתר נשמתא סלקא וגופא אתבלי בארעא, עד ההוא זמנא דיתער קודשא בריך הוא למיתייא.

וזמינא קלא^{לה} חדא לאתערא בבי קברי ויימא (ישעי' כו, יט) הקיצו ורננו שוכני עפר כי טל אורות טלך וארץ רפאים תפיל, אימתי יהא דא, בזמנא דיתעבר מלאך המות מעלמא דכתיב (שם כה, ח) בלע המות לנצח וגו', עד כאן לשונו.

כגמול ידיו יעשה לו בעונשים רעים ומרים

בספר אור ישראל (מכתב ט) וז"ל: אמרו רבותינו זכרונם לברכה הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים שהיא תלוי' בדעת ורשות האדם לקנותה, כמאמר הכתוב ועתה ישראל כו' כי אם ליראה, היראה עז לה בכחה לאסר עבותות התאוה בל יפרצו פרץ לחטוא ואשם, מה נורא חיובה על בן תמותה כי ה' יביא במשפט את כל המפעל, וסוף דבר הכל נשמע, את כל מעשה האדם אין דבר נפקד לתת דין וחשבון, וכגמול ידיו יעשה לו בענשים רעים ומרים, מה טוב כי יתחמם לב האדם בעודו באבו בחיים חיותו לזכר אחריתו.

טומאתה. ואח"כ הנשמה עולה, והגוף נרקב בעפר. עד זמן ההוא, שיתעורר הקדוש ברוך הוא להחיות המתים.

(לה) **וזמינא קלא חדא וכו'.** ועתידי קול אחד, להתעורר בבית הקברות, ויאמר, הקיצו ורננו שוכני עפר כי טל אורות טלך וארץ רפאים תפיל. מתי יהי זה. הוא בזמן שיהי נעבר מלאך המות מן העולם, שכתוב, בלע המות לנצח וגו'.

**כשהקדוש ברוך הוא רוצה להודיע לאדם שאין לו
עדיין יראה מפניו, מגרה בו שר או מושל להפחידו
בסכנת נפשות או להזיק ממנו.**

במשנה למלך (פרשת בשלח) וזה לשונו: איתא בספר דברי
שמואל כאשר ה' יתברך רוצה להודיע לאדם שאין
לו עדיין יראה מפניו כראוי, מגרה בו איזה שר או מושל ואיזה
סיבה להפחידו באיזה סכנת נפשות או להזיק ממנו וכדומה,
וימלא האיש אימה ופחד ואז הוא מזכיר את עצמו שלא הי' לו
מעולם בעת התפלה אימה כזו שיש לו עתה ובושה מכסה פניו
מאד, ומקבל עליו שיהי' לו על כל פנים אימה כזו מפניו
יתברך שמו, והוא שבקש דוד המלך עליו השלום בתפלתו:
שרים רדפוני חנם, כי מדברך, בלא זה פחד לבי, ודברי פי חכם
חן, זכותו יגן עלינו, אמן.

נעזרת השם יתברך

פרק ז'

• ויצא •

בפרק הזה יבואר בעזהשי"ת:

תלמידי חכמים שאין בהם יראת שמים הרי הם כקלים שבציבור - כל מי שאין בו יראת שמים הוא היותר גרוע - האפיקורסים ומינים הם בעונש תמידי, ככלי חרס שאין לו תקנה - המזיקים ומחבלים שמכים את הרשעים, הם שנבראו ממעשיהם הרעים - מי שראה צער תלמידי חכמים בחייו ולא ריחם עליהם, יראה בכבודן של תלמידי חכמים לעולם הבא, ולא ירחמו עליו - סדר יציאת הנפש - ההולך אצל הצדיק, מוסרין אותו בידו של הצדיק, ומחויב לעשות לו טובה - הס"מ מפתה את האדם סמוך למיתתו שיכפור באלקי ישראל ח"ו - טוב לעשות מסירת מודעה בחייו, שאם ח"ו דעתו יודה להמסית, הוא מבטל אותו מעכשיו - צריך לעשות המסירת מודעא בעודו בבריאותו, ולא ימתין עד קודם מותו ח"ו, כי מי יודע מה יולד יום - בזמן יציאת הנפש שוחטים אותו בסכין פגום כמו נבילה רחמנא ליצלן - בכל יום בת קול יוצאת ומכרזת שובו בנים שובבים - כל מה שפעל האדם בחייו, עולה ומעיד עליו לאחר פטירתו מן העולם הזה - כשמניחים את האדם בקברו באים ארבע מלאכים ומנערים אותו במקלות של ברזל, ומשברים כל גופו לשברי שברים באכזריות גדולות ונמרצות.

תוכן הענינים

של פרק ז'

- א. תלמידי חכמים שאין בהם יראת שמים הרי הם כקלים שבציבור.....ה
- ב. כל מי שאין בו יראת שמים הוא היותר גרוע.....ה
- ג. כמו שיש גן עדן למטה בארץ, כן יש גיהנום שלמטה.....ו
- ד. גלגל חמה מסובב ומטלטל את הרשעים שרוצים לעלות לגן עדן.....ז
- ה. העונש אינו שוה לכל אדם.....ח
- ו. האפיקורסים ומינים הם בעונש תמיד, ככלי חרס שאין לו תקנה.....יא
- ז. כל שמתרבים הרשעים, כן מתרחב גיהנם שלמטה.....יב
- ח. המזיקים ומחבלים שמכים את הרשעים, הם שנבראו ממעשיהם הרעים.....יג
- ט. גיהנם של מעלה הוא נהר דינור.....יד
- י. מי שראה צער תלמידי חכמים בחייו ולא ריחם עליהם, יראה בכבודן של תלמידי חכמים לעולם הבא, ולא ירחמו עליו.....יד
- יא. צדיקים אוכלים מן בגן עדן דוגמת המן שאכלו ישראל במדבר.....טו

- יב.** הבחירה ביד האדם לטוב או לרע ח"ו..... כ
- יג.** סדר יציאת הנפש..... כא
- יד.** אם זוכה האדם יוצא נשמתו כמשחל בניתא מחלבא, ונשחט על ידי סכין כשר ומתוקן..... כב
- טו.** ההולך אצל הצדיק, מוסרין אותו בידו של הצדיק, ומחויב לעשות לו טובה..... כג
- טז.** הס"מ מפתה את האדם סמוך למיתתו שיכפור באלקי ישראל ח"ו..... כד
- יז.** טוב לעשות מסירת מודעה בחייו, שאם ח"ו דעתו יודה להמסית, הוא מבטל אותו מעכשיו..... כה
- יח.** צריך לעשות המסירת מודעא בעודו בבריאיותו, ולא ימתין עד קודם מותו ח"ו, כי מי יודע מה יולד יום..... כז
- יט.** בזמן יציאת הנפש שוחטים אותו בסכין פגום כמו נבילה רחמנא ליצלן..... כח
- כ.** בכל יום בת קול יוצאת ומכרזת שוכו בנים שוכבים..... כט
- כא.** כל מה שפעל האדם בחייו, עולה ומעיד עליו לאחר פטירתו מן העולם הזה..... לא
- כב.** כשמוניחים את האדם בקברו באים ארבע מלאכים ומנערים אותו במקלות של ברזל, ומשברים כל גופו לשברי שברים באכזריות גדולות ונמרצות..... לז

פרק ז'

תלמידי חכמים שאין בהם יראת שמים הרי הם כקלים שבציבור

בשאלות ותשובות הרא"ש (כלל טו ס"ק ז') וזה לשונו: תלמידי חכמים המזלזלין במצוות ואין בהם יראת שמים על פניהם, הרי אלו כקלים שבציבור ולא אמר הכתוב אלא כל קדושיו, והן שאין פרענות באה לעולם בשבילם, יצאו אלו שמחללין שם שמים, ועל כיוצא בהם נאמר לכן בגללכם ציון שדה תחרש.

וברמב"ם (פרק א מהלכות מלכים) וזה לשונו: כל מי שאין בו יראת שמים אף על פי שחכמתו מרבה אין ממנין אותו למנוי מן המנויין שבישראל.

כל מי שאין בו יראת שמים הוא היותר גרוע

בשאלות ותשובות מהרשד"ם (יורה דעה סימן קסא) וזה לשונו: נמצינו למדים כי מי שאין בו יראת שמים גרוע מאד כאלו גיהנם פתוחה לו מתחתיו וידע למי הוא דן ולפני מי הוא דן, ומי הוא עתיד להפרע ממנו, נמצא דמאן דסגי שומעני' הוא היפך כל זה, והרשב"א אף על פי שהתיר על ידי הדחק לקבל דיינים שאינם בקיאים בתורה, כתב ומכל מקום צריך לבודק אחר אנשים כשרים יראי אלקים, הרי שלא המדרש הוא העיקר אלא יראת ה' היא אוצרו, ואמרו חכמים אם דומה תלמיד חכם למלאך ה' מבקשים תורה מפיה ואם לא לא.

הנה בספר הקדוש שבט מוסר (פרק כ"ו) מבאר בטוב טעם ודעת עניני גן עדן וגיהנום, וזה לשון קדשו:

ישמח האדם ויגל הרוצה לדעת מהו גיהנם, כדי לשמוע ולהכניע לבבו הערל לשוב אל ה' ולזכות לנחול חלקו בגן עדן. ובהיות שבפרק דלעיל הזכרתי מענין גן עדן הנני כותב בפרק זה מעניני גיהנם. ונקדים קודם דעת המפרשים ז"ל בזה.

כמו שיש גן עדן למטה בארץ, כן יש גיהנום שלמטה

כתוב בספר אבקת רוכל וזה לשונו: יש לך לדעת כי גיהנם של מטה בארץ כדוגמת גיהנם של מעלה. וכמו שנתעוררו שיש גן עדן למטה בארץ כדוגמת גן עדן של מעלה, כמו כן יש גיהנם למטה בארץ הנקרא גיא בן הנום, ועל זה נקרא גיהנם לפי הסוד הנכון למשכילים יודעי חן, והיא אש דולקת.

והענין הזה סוד גדול למוצאי דעת, כי האש הגדולה הזאת מוכנת לנפשותם של רשעים להענישם שם. והאמנם כי זאת האש נמשכת על דרך אור הבורא יתברך מעם המשכת האש היסודי של מעלה שהיא סוד שמאל הנקרא פחד יצחק. וזהו שעוררו רבותינו זכרונם לברכה בפסוק מפחד בלילות, אמרו (יבמות ק"ט) מפחדה של גיהנם הדומה ללילה, כי מאותו הפחד נמשך המשכת גיהנם של מעלה. וזהו מה שאמרו רבותינו זכרונם לברכה (ב"ר פ"ד) גיהנם נברא בשני.

ואמנם כי לאחר שנמשכה משם המשכה לגיהנם של מעלה משם נמשכת המשכה לגיהנם של מטה להיות הכל מעם סוד האש היסודי אשר אמרו שהוא אש יסודי דק פנימי וחזק יותר משאר אש. ועל דקותו ותוקף גבורתו יש בו יכולת לשרוף רוח הנשמות אף על פי שהן דקות שבדקות. שמעלת זאת האש גדולה יותר ממקום שיוצאת הנפשות משם וממנו שואף המקום ההוא, ועל אותו האש נאמר נאמר (מלאכי ג') "הנה היום בא בוער כתנור" עד כאן.

גלגל חמה מסובב ומטלטל את הרשעים שרוצים לעלות לגן עדן

ובדף כ"ב ע"ב כתב וזה לשונו: ואמנם כי הנפשות כולם מהאש יצאו והאש תאכלם לאותם נפשות החוטאות ונכנסות בגיהנם של מטה ונדונות שם כדי רשעתם. וראיתי אומר כי דין הנפשות אינו כך, זולתי שנשמות של צדיקים^א עולות מיד אל המקום אשר היה שם האילן בתחילה וניזונות שם מזוהר אספקלריא המאירה ואינן יורדות משם כפי הדעת שאמרנו. ונפשות הרשעים רוצות לעלות אל המקום ההוא ומפני שהן חוטאות מעכבות אותן ונוטל אותם גלגל חמה שהוא סובב את כל העולם ורודף אותן ומטלטל אותן בסיבוב כל העולם מעלה ומטה ונדחפות עד מלאות להן עונש כדי רשעתם, ומביאים ראיה מפסוק (שמואל א' כ"ה) "ואת נפש אויביך יקלענה בתוך כף הקלע"^ב.

(א) ...כי הלך (הולך) האדם אל בית עולמו... (קהלת יב, ה). איתא במסכת שבת (קנב, א) על דברי הפסוק בקהלת - "כי הלך (הולך) האדם אל בית עולמו": **מלמד שכל צדיק וצדיק נותנים לו מדור לפי כבודו**. משל למלך שנכנס עם אנשיו ועבדיו לעיר, כשהם נכנסים כולם נכנסים בשער אחד, אך כשהם לנים כל אחד מהם מקבל מדור (חדר) לפי כבודו וחשיבותו. כך גם לגבי המוות, **הכל מתים בשווה, אך לא לכולם שכר שווה, משום שהשכר ניתן לפי מעשיו ופעולותיו של האדם בעולם הזה**. ועיין שם בפירוש רש"י, שלכל אחד ואחד יש למעלה בית המוכן לו לפי כבודו, לפי מה שהוא עשה ועבד את הבורא יתברך.

(ב) ועיין רש"י שם, **כף הקלע** - חתיכת עור רחבה עשוי' כמין כף באמצע הקלע שניתן בה אבן. ובמצודת דוד שם פירוש: **יקלענה** - תהי' משוטטת נעה ונדה כהאבן הקלוע בכף הקלע.

ובדף כ"ג ע"ב כתב: דע אחי שיש סוברים ואומרים כי הענין שאמר הכתוב נהר דינר נגיד ונפיק מן קדמוהי שהנפשות העולות להיות צורות בצרור החיים שנכנסות באותו נהר של אש שהוא נהר דינור. ואין זה נכון כי כבר אמרו רז"ל (חגיגה י"ג ע"ב) שנהר דינור אינו אלא מזיעת החיות, הרי כי איננו גיהנם לפי אותו הדעת, והוא ז"ל כתב כי הדרך המובחר הוא על המשכת שמרי היין מהיין המובחר והיין אינו מובחר כי אם כשהוא שוקט על שמריו וסודו ויאהב יצחק כו'. אמנם כל שתוכל לדעת סוד זה, תדע מהו גיהנם של מעלה ותדע ענין חטא אדם הראשון ופתוי סוד הנחש הקדמוני שפתה לאדם ולאשתו, וזהו כי ציד בפיו, ואף על פי כי יסוד גיהנם של מעלה הוא סוד הענין שאמרנו מסוד המשכת האש היסודי כפי אשר אמרנו עכ"ל.

העונש אינו שוה לכל אדם

והרב מנשה בן ישראל בספר נשמת חיים (פרק נ"ג ממאמר שני דף פ"ב ע"ב) כתב בענייני גיהנם וזה לשונו: צריך שתדע בענין הגיהנם שהוא כמו הלוקח כלים ישנים. יש מהם שצריכים שטיפה בלבד, ויש מהן שצריכים שטיפה והגעלה, ויש מהן שצריכים ליבון, וכלי חרס שנשתמשו בו בחמין אין לו תקנה וישבר. כך הענין עצמו בעונש הנפשות, כי בהיות

ובשבת דף קנ"ב, מבאר: **נשמתן**... של רשעים זוממות (קשורות, תבושות בבית הסוהר) והולכות, ומלאך אחד עומד בסוף ומלאך אחר עומד בסוף העולם ומקלעין (את) נשמתן (של הרשעים) זה לזה. בקהלת רבה (ג, כא) כתוב וזה לשונו: ואילו את נפש הרשע - "ואת נפש אויבך יקלעה בתוך כף הקלע", דהיינו, נפש הרשע מושלכת ומטורפת מסוף העולם ועד סופו לכאן ולכאן בידי מלאכי חבלה כאבן קלע הנתונה בתוך כף הקלע ויורים מתוכה למרחק, עד שהאבן מתפוררת ואובדת בעומק שאול תחתיו.